

Zubenschi, Ecaterina. SUPORT METODIC

Pentru învățământul preuniversitar la disciplina "Migrația și asistența socială a persoanelor migrante"

Capitolul I. Introducere în studiul migrației.

Teme:

1. Populația. Stratificarea populației și inegalitățile sociale.
2. Teorii despre populație în abordare demografică.
3. Populația. Evenimente, fenomene și procese demografice.
4. Migrația ca proces socio-demografic. Dinamica populației.

Tema 1: Populația. Stratificarea populației și inegalitățile sociale.

Sumar:

- I. Noțiune de populație;
- II. Inegalitate socială – stratificare:
 - a. Sclavia;
 - b. Casta;
 - c. Starea socială;
 - d. Clasa socială
- III. Teorii ale stratificării sociale.
 - a. Teoria funcționalistă;
 - b. Teoria marxistă;
 - c. Teoria elitelor;
 - d. Teoria weberiană.
- IV. Consecințele inegalităților sociale.
- V. Clasificări moderne de stratificări globale.

I. Noțiune de populație. Populația (umană) reprezintă o colectivitate statistică de persoane care trăiesc într-o anumită perioadă de timp, într-un teritoriu bine delimitat.

În funcție de dimensiunea teritoriului de referință se disting: populația unei localități (sat, oraș), populația unei unități administrative din interiorul unei țări (comună, raion, județ, district, regiune, provincie), populația unei țări (populația națională), populația unei regiuni a lumii (mai multe țări), populația continentelor, populația mondială. În dependență de tipul de activitate economică desfășurată într-o anumită așezare, populația acestei așezări îndeplinește o funcție specifică, tradițională poporului respectiv.

II. Inegalitate socială – stratificare.

Indiferent de gradul de dezvoltare, orice societate este stratificată. Toate sectoarele activității umane sunt stratificate: diferențele surselor de venit, eterogenitatea religioasă la nivel societal, distribuția puterii politice, modurile de consum, stilurile de viață etc. Stratificarea este universală și omniprezentă.

Sociologic, stratificarea socială are mai multe înțelesuri (**Rotariu T.** Stratificare socială. //în Dicționar, 1993). Cel mai larg sens se referă la orice formă de diferențiere socială capabilă să împartă societatea în grupuri situate într-o relație de ordine totală sau parțială. Ordonarea pe verticală a indivizilor unui grup sau ai unei societăți în funcție de resurse și influența socială (prestigiu și putere – capacitatea de impunere a voinței în ciuda rezistenței), numim stratificare socială. Stratificarea socială duce la inegalitate socială.

Inegalitate~ați f.1. lipsă de egalitate; neegalitate; diferență. ~ socială. Sursa: DEX, 2002, 2009.

Inegalitățile sociale sunt un fenomen universal prin accesul diferit al indivizilor la resurse, poziții, influențe sociale.

Inegalitățile există în toate tipurile de societate umană. Chiar și în cele mai simple societăți, în care nu există variații de averi și proprietăți, există inegalități între indivizi, bărbați, femei, tineri și bătrâni.

Sociologii definesc stratificarea socială, ca inegalități structurale între diverse grupuri de oameni.

Societățile sunt alcătuite din mai multe „straturi” într-o ierarhie, cele mai favorizate aflându-se în vârf, iar cele mai puțin privilegiate în partea de jos.

Stratificarea socială presupune diviziunea sistematică a societății în categorii definite și tratate diferit în baza unor inegalități sociale.

Populația se structurează astfel în straturi în funcție de:

- proprietate: venit, avere și alte surse materiale,
- prestigiu: reputație sau stimă socială,
- putere: abilitatea de a-și atinge propriile obiective chiar și în ciuda unor piedici sau adversități.

Giddens este de părere că stratificarea socială poate fi definită drept inegalități structurale între diverse grupuri de oameni. În opinia aceluiași autor, se pot distinge **patru sisteme de stratificare de bază: sclavia, casta, starea și clasa**. „Primele trei depind de inegalități sancționate legal sau religioase, iar diviziunile de clasă nu sunt recunoscute în mod «oficial», ci izvorăsc din factorii economici care afectează material circumstanțele existenței umane” [6, p.308].

Sorin Mitulescu propune șapte dimensiuni pentru studierea stratificării sociale, șapte diferențieri, după: 1) nivelul de instrucție școlară și profesională; 2) venituri oficiale și neoficiale; 3) funcția de conducere; 4) consumul cultural (stil de viață și calitatea acesteia); 5) dotarea gospodăriei; 6) confortul locuinței; 7) prestigiu.

Toate aceste diferențieri sunt inegalități sociale, caracteristice diferitor categorii de indivizi, care aparțin unei anumite populații. Inegalitățile sociale constau din repartizarea avantajelor și dezavantajelor sub influența oricărui tip de societate. Aceste categorii de populații inegale sunt percepute prin intermediul unor straturi suprapuse, asemeni straturilor geologice, de unde noțiunea de stratificare socială. [2, p.65].

Se disting **patru sisteme de stratificare de bază: sclavia, casta, starea și clasa**.

SCLAVIE sclavii, sclav + suf. – ie; s. f. **Stare**, condiție de sclav; sclavaj, robie. ♦ Fig. 1. Stare a celui aflat sub o stăpânire tiranică; stare de asuprire; aservire. 2. Stare de totală dependență politică, socială și economică în care este ținută o țară, o categorie socială, un individ. Sursa: DEX, 1998, 2009.

Sclavia reprezintă o formă extremă de inegalitate în care unii dintre indivizi erau proprietatea altora. Condițiile legale de proprietate asupra sclavilor au variat de la o societate la alta.

În Atena antică, sclavii erau excluși din pozițiile politice și militare, fiind prezenți în majoritatea posturilor și ocupațiilor, unele cu responsabilități înalte. Unii erau alfabetizați și lucrau ca administratori ai guvernului, alții lucrau meșteșugari.

În Roma, sclavii făceau afaceri și puteau ajunge foarte bogați, având sclavi proprii. Sclavii care lucrau în mine sau pe plantații, erau tratați cu severitate.

În SUA, America de Sud și Insulele Antile, în secolele XVI-XIX, sclavii erau lipsiți de drepturi legale, fiind folosiți ca muncitori pe plantație și ca slugi în casă.

Comerțul cu sclavi practicat de occident a fost cel mai răspândit sistem de comerț cu sclavi. Abrogarea sclaviei obținută în secolul XIX, n-a dispărut nici până acum, fiind prezentă în sclavia sexuală – trafic de femei, copii, migrația nereglamentată – scavia prin muncă.

CĂSTĂ, caste, din fr. caste, s. f. societate împărțită în grupuri de oameni, instituții sociale închise endogamic și strict delimitate de altele, prin origine comună, ocupații, profesii, care își păstrează drepturile, privilegiile, obligațiile și interesele (egoiste statornicite de tradiții și ideologii religioase moștenite și respectate riguros la hinduși, egipteni și în alte țări orientale; Sursa: DEX, 1998, 2009

Societatea indiană este structurată în 4 caste ierarhizate astfel:

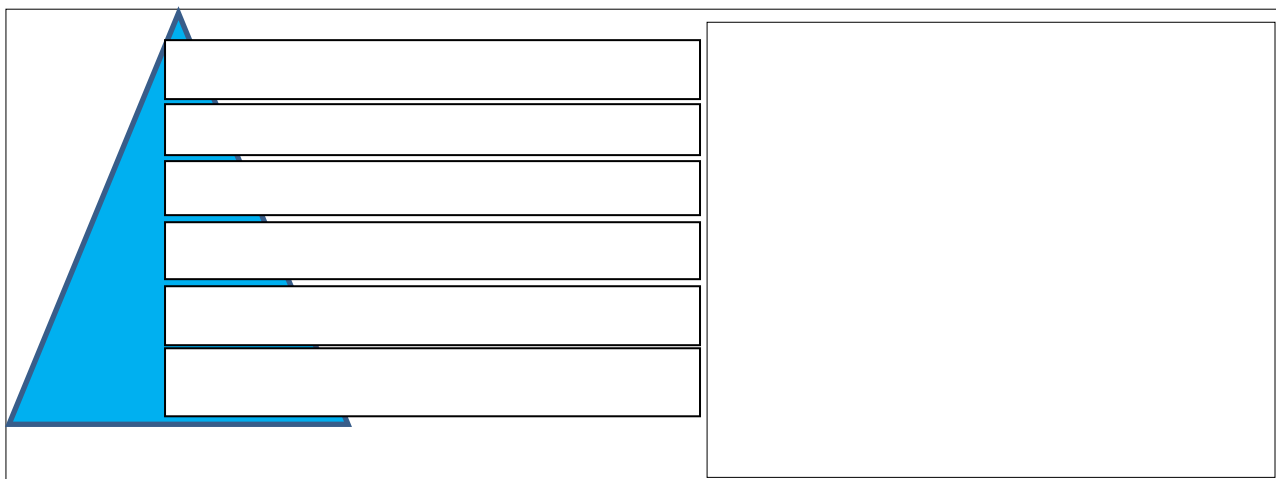
Casta Brahmanilor (3,5%), casta sacră a preoților, a zeilor printre oameni, (astăzi „maestru”).

Brahmanii dețineau „puterea sacră”, pentru perpetuarea tradițiilor religioase (sacrificii rituale), intelectuale și de comentare a învățăturii vedelor. Erau respectați, trăind o viață simplă și pioasă, făcând binefaceri, educație în școli și mănăstiri. Inițierea brahmanică se făcea la 16 ani prin tunsul ritual. Brahmanilor li se cerea să cunoască temeinic conținutul cărților sacre, să aibă o conduită morală impecabilă. Ei erau întreținuți de stat în serviciul intereselor comunitare. Lor li se asigurau privilegiile sociale (scutiri de taxe, impozite), nu puteau fi torturați sau omorâți. Unica pedeapsă era tunsul părului și excluderea din castă. În colectivitățile buddhiste, brahmanii erau lipsiți de privilegii, erau nevoiți să practice profesiuni laice obișnuite.

Casta Kșatriya (casta războinicilor, **5,5%**), a regelui și a nobililor. Dețineau funcții de conducere în instituțiile statului, având multe privilegiile sociale. Ei trebuiau să studieze Veda, să cunoască metodele de comandă în luptele de apărare a poporului.

Casta Vaisya (a oamenilor liberi, **7%**), proprietari, negustori, funcționari și a celor cu diferite profesii și ocupații lucrative. Oamni din casta Vaisya, puteau să se îmbogățească, să ocupe funcții publice.

Casta Sudra (casta servitorilor) a săracilor, meseriașilor, țăranilor (iobagi pe pământurile nobililor, **68%**). Nu aveau acces la temple, purtau veșminte uzate și mâncau resturile de la masa stăpânilor. Efectuau cele mai umile munci. Dacă un sudra îndrăznește să recite un imn din Rig Veda i se tăia limba sau dacă îl asculta i se turna plumb topit în urechi.

Casta Paria (16%), a celor pe care nu trebuie să-i atingi. Oamenilor din casta paria le reveneau ocupații disprețuite de indieni (măturători, gropari, măcelari, călăi). Ei erau obligați să locuiască în cartiere sau sate separate pentru a nu “spurca” pe cei din alte caste.

Sclavii, în India, nu făceau parte din sistemul castelor. Ei aveau o situație mai bună față de sclavii antici europeni și din alte societăți antice. Un prizonier de război avea starea de sclav numai un an. Sclavii indieni trăiau pe proprietățile regale și ale celor bogați.

STĂRE, stări, s. f. 1. Situație în care se află cineva/ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva. ◇ (Rar) A sta într-o anumită poziție; postură. 2. Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție. 3. Soartă. ◆ Situația materială rea sau bună: avere, avut, bogăție, bun, mijloace. ◇ Loc. adj. Cu stare = bogat, înstărit. Fără stare = sărac. 4. (înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ◆ Condiție, rang, grad, ierarhie, treaptă socială. Sursa: DEX, 1998, 2009; DN de Sinonime, 2002.

Stările existau în feudalismul european și în alte civilizații tradiționale. Stările prezentau păhuri sociale cu obligații și drepturi diferite, ale unora față de ceilalți, stabilite prin lege.

În Europa, starea cea mai înaltă o alcătuiau **aristocrații, oameni învățați și proprietarii** care nu dețineau titluri de noblețe. **Starea clericilor**, deși aveau un statut inferior, posedau diverse privilegii.

Din „**starea a treia**” făceau parte oamenii de rând - **șerbii** (robii), **țăranii liberi, negustorii și meșteșugarii**. Spre deosebire de caste, erau tolerate într-un anumit grad căsătoriile mixte și mobilitatea individuală între stări. Oamenii de rând puteau fi numiți cavaleri, ca răsplată pentru servicii

deosebite aduse monarhului; Negustorii puteau cumpara titluri. În Marea Britanie mai sunt recunoscute titlurile moștenite. Oamenii de vază pot fi numiți cavaleri sau înnobiți, în semn de recunoaștere, pentru serviciile făcute. Stările au avut tendința de a se dezvolta în trecut, unde exista o aristocrație tradițională, bazată pe ascendența nobilă, formând un sistem de stratificare locală în sistemele Europei medievale.

În imperiile centralizate, din China și Japonia, stările ele erau organizate pe o bază națională.

Diferențele dintre stări erau justificate de religie, dar nu atât de strict ca în sistemul de caste hindus.

CLĂSĂ, clase, din fr. classe, germ. klasse s. f. (cu determinarea „socială”): categorie, grup, grupare (mare) de oameni, grupați după criteriile economice, istorice, sociologice, care au însușiri comune; 2. treaptă, rang, rânduială, tagmă (rar). ◇ De clasă = socială sau raporturi reciproce dintre clase. 7. Categorie, grad, rang acordat unui salariat conform funcției. Sursa: DEX, 1998.

CLĂSĂ s.f. I. (Fil.) **Clasă socială** = grup mare de oameni care se deosebește de alte grupuri după locul pe care-l ocupă într-un anumit sistem de producție socială, după raportul față de mijloacele de producție, după rolul îndeplinit în organizarea socială a muncii, după felul în care obțin partea disponibilă din bogăția societății și mărimea acestei părți, stil de viață. Sursa: DN, 1986.

Posesiunea averii, împreună cu ocupația reprezintă temeiurile principale ale deosebirilor de clasă.

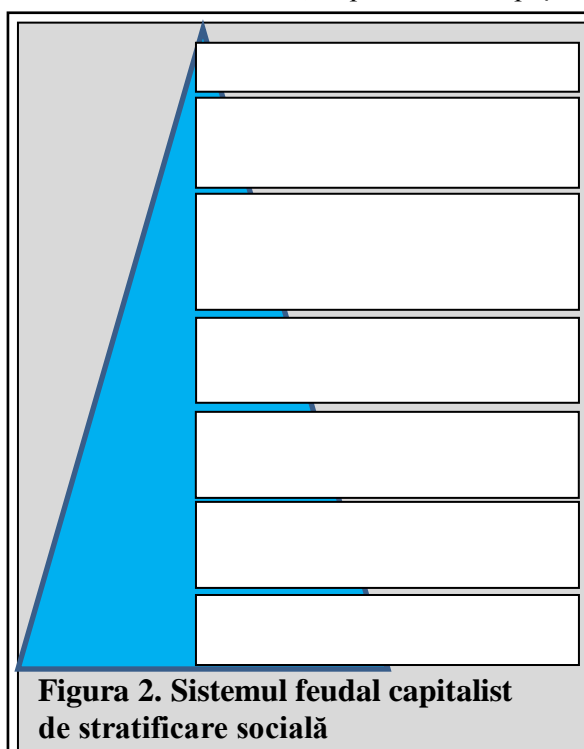

Figura 2. Sistemul feudal capitalist de stratificare socială

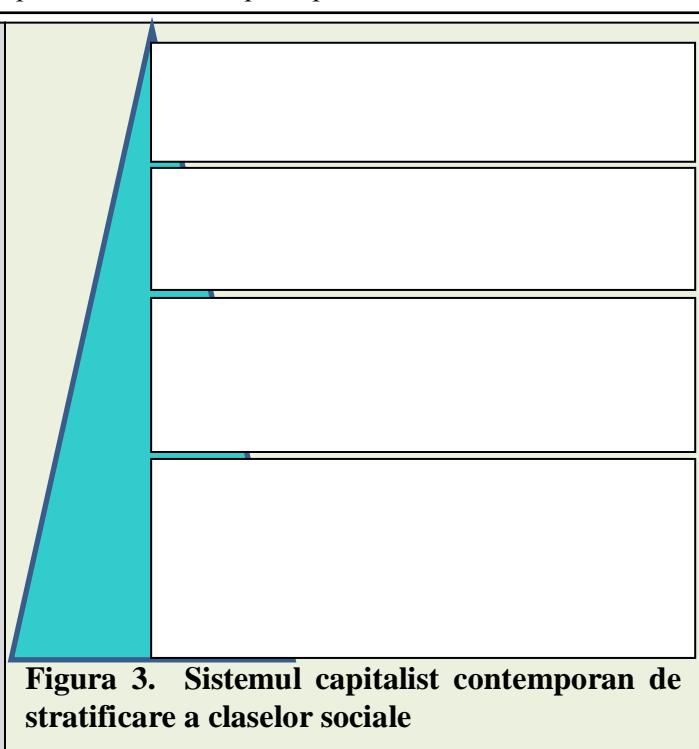

Figura 3. Sistemul capitalist contemporan de stratificare a claselor sociale

Clasa. Spre deosebire de alte tipuri de păături sociale, clasele (membrul clasei) nu sunt întemeiate pe baza unor prevederi legale sau religioase. Deosebirile de clasă se găsesc în inegalitățile economice, condiții de trai, de educație, pregătire profesională ocupații profesionale, condiții de muncă, poziție, statut etc. [11].

Karl Polanyi, susține că ascensiunea economiei de piață din Anglia, neoliberalismul politic, a transformat veniturile în capitaluri, punând în mișcare “globalizarea”, creând o societate de piață mondială, cu dezdăcinarea socio-culturală și politică-economică, în care comodificarea (supunerea) să cuprindă toate sferile posibile, inclusiv sistemul educațional, viața de familie, dezvoltarea ocupațională și politica socială.

Inegalitățile s-au înmulțit. Nesiguranța economică a creat o societate a riscului și nesiguranței pentru cetățeni. Neoliberalismul a zădărnicit orice formă de corp colectiv, de solidaritate socială. Această stare de lucruri a fost dorită de economiștii erei globalizării.

Epoca globalizării a stimulat fragmentarea de clasă. Din punct de vedere al veniturilor, la vârf, a apărut o **elită de multi-miliardari**, oligarhi și magnați, absurd de bogați, care se consideră cetățeni ai lumii, detașați de orice stat-națiune, capabili să influențeze după bunul plac guvernele lumii. Această elită domină discursul politic. Limitarea puterii lor economice și politice colective este invincibilă, în afara legii.

Elita “salariaților”, cu venituri peste medie, ce beneficiază de siguranța locului de muncă, și de-o gamă largă de avantaje. Lovit de criza financiară, de pe piața muncii, este vulnerabil, micșorându-se numeric. O parte dintre acești salariați se pot alătura celui de-al treilea grup, cel al **“profesioniștilor”**, persoane cu multiple competențe tehnice și emoționale, ce le permit să funcționeze ca antreprenori liber-profesioniști, trăind în mod oportunist pe baza propriei inteligențe și a propriilor relații. Acest grup în creștere, este încă relativ mic ca dimensiuni. El tinde să fie liberal din punct de vedere social, dar conservator în sfera economică, dorindu-și impozite mici în câștigul pecuniar.

Sub nivelul venitului salariaților și al profesioniștilor se situează **precariatul proletar, vechea clasă a lucrătorilor manuali, proletariatul**, țărănimea aflată în curs de descompunere de câteva decenii.

Precariatul proletar include două subdiviziuni: **a. precariatul salariat**, încadrat în muncă și **b. precariatul sărac, fără venituri**, fără de loc de muncă, dependent de servicii sociale. În clasa precariatului pot decădea și profesioniștii din clasa de mijloc, rămași fără loc de muncă. Clasa precariatului este o clasă în devenire, în rapidă expansiune, [3] foarte divizată intern, ceea ce o face foarte periculoasă pentru orice regim exploatator. Precariatul este alcătuit din milioane de oameni cu slujbe, locuințe și poziții sociale nesigure.

Nu au nici o identitate ocupațională și nu aparțin nici unei comunități profesionale la care să se raporteze. **Obligați a fi “flexibili” și “angajabili”**, ei acționează oportunist, putând fi considerați mai degrabă **rezidenți**, decât **cetățeni**, având mai puține drepturi decât precariatul dependent de servicii sociale.

Există trei “varietăți” de precariat. Prima, sunt acei care ajung într-o situație precară venind dintr-un mediu muncitoresc. Cea de-a doua îi cuprinde pe cei care ies dintr-un sistem de învățământ super-specializat, căzând pradă capriciilor unei piețe de muncă ultra-flexibile. Cea de-a treia este alcătuită din migranți, foști deținuți și alte categorii, al căror statut nu le permite accesul deplin la drepturile cetățenești. Fiecare dintre ele are o perspectivă foarte diferită asupra vieții și a societății.

Precariatul este deconectat de la circuitele clasice ale acumulării de capital și de la logica negocierilor colective dintre angajatori, ca reprezentanți ai capitalului, și muncitori, ca furnizori de mână de lucru stabilă. **Nu este reprezentat de nici un partid politic existent** și nu poate fi raportat la un loc de muncă stabil, în democrația industrială din secolul XX.

Incapabilă să supraviețuiască într-un mediu în care slujbele sunt atât de nesigure, o parte a precariatului alunecă încet-încet înspre un lumpen precariat, mulți ajungând să se alăture unor găști de cartier, devenind “cărăuși” sau toxicomani. Cu toate acestea, **precariatul este dorit de capitalismul global**, pentru că este o parte integrantă a sistemului de producție, având relații distincte de producție și conștiința unor nesigurante specifice. De-asta și poate fi prezentat ca fiind o clasă. **Și e o clasă primejdioasă** tocmai pentru că niciuna dintre varietățile sale nu mai are vreo legătură cu discursul politic specific secolului XX. Precariatul e gata să asculte de alte voci.

Mobilitatea socială presupune **mișcarea** indivizilor și grupurilor sociale între diferite poziții socio-economice în cadrul structurii de clasă. Sistemele de clasă sunt mai fluide decât alte tipuri de stratificare, iar granițele dintre clase nu sunt precis delimitate.

Nu există restricții formale referitoare la căsătoriile între persoane aparținând unor clase diferite. 2. Clasa unui individ este parțial, dobândită, nu „dată” la naștere, cum se obișnuiește în alte tipuri de sisteme de stratificare. În sistemul de castă, mobilitatea individuală de la o castă la alta este imposibilă.

Mobilitatea verticală înseamnă mișcarea în sus sau în jos pe scara socio-economică sau profesională. Cei care câștigă, venituri din proprietăți sau din statutul profesional, se consideră că sunt mobili ascendent, în timp ce aceia care se mișcă în direcția opusă sunt mobili descendent. În societățile moderne există, de asemenea, **mobilitatea laterală**, care se referă la mișcarea între diferite posturi, amplasate orizontal după poziția de responsabilitate (director adjunct pentru studii, pentru educație sau administrator). Mobilitatea laterală poate fi și geografică, mișcarea între cartiere, orașe, regiuni. Ades, mobilitatea verticală și cea laterală sunt combinate. De exemplu, un individ care lucrează într-o companie dintr-un oraș poate fi promovat într-un post superior într-o filială a firmei într-un alt oraș sau chiar într-o altă țară [6, p.289].

Există două modalități de studiere a mobilității sociale. Mobilitatea **intragenerațională**, mișcarea indivizilor în procesul carierei profesionale - gradul în care se mișcă în susul și în josul scării sociale pe parcursul vieții lor angajații. Acest lucru este denumit **mobilitate**.

Mobilitatea de la o generație la alta se numește mobilitate intergenerațională.

Cantitatea de mobilitate verticală într-o societate reprezintă un indicator major al gradului „deschiderii” sale, arătând în ce măsură indivizii talentați din păturile sociale inferioare au posibilitatea de a se mișca în sus pe scara socioeconomică.

III. Teorii ale stratificării sociale. În literatura de specialitate sunt descrise patru abordări sociologice teoretice majore, de mare influență, cu privire la stratificarea socială pentru societățile moderne:

1. Teoria funcționalistă;
2. Teoria marxistă;
3. Teoria elitelor;
4. Teoria weberiană.

1. Funcționalismul structural și stratificarea socială. **Teoria funcționalistă clasică** privind inegalitățile sociale, cunoscută drept **teoria Davis-Moore**. Funcționalismul explică inegalitatea, reieșind din diferențierea funcțiilor sociale, realizate de către diferite pături sociale, clase, comunități, indivizi. **Conform teoriei funcționaliste, sistemul de stratificare** este o parte naturală și inevitabilă a vieții sociale, **este funcțională** și necesară pentru binele și supraviețuirea continuă a societății, întrucât motivând indivizii să ocupe pozițiile corespunzătoare experienței și talentului lor, **face ca aceste poziții să fie ocupate de cei mai calificați și mai competenți indivizi**, îndeplinind astfel, cerințele pentru supraviețuirea societății [3].

Ipoteza principală a teoriei funcționaliste susține că indivizii sunt cel mai mult motivați în acțiunile lor sociale pentru a deține proprietăți, putere, prestigiu, și nicidecum de dorința neinteresată de a-i ajuta pe ceilalți. Teoria se bazează pe trei asumții principale:

1. Toate societățile umane au statusuri sociale diferențiate cărora le revin cantități diferite de recompense sub formă de proprietăți, putere prestigiu. „Orice societate este un ansamblu de poziții cărora le sunt atașate îndatoriri sau funcțiuni” [1, p.79].

2. Indivizi talentați trebuie încurajați să-și asume și să performeze funcții sociale diferite.

3. Pentru a realiza potrivirea dintre indivizii talentați și rolurile sociale corespunzătoare, toate societățile trebuie să ofere indivizilor stimulente (proprietate, putere sau prestigiu) direct proporționale cu cerințele de competențe și importanța funcțională a pozițiilor pe care li se cere să le ocupe.

Cherkaoui Mohamed exprimă schematic teoria funcționalistă în trei ipoteze (I) de diferențiere și un principiu de stratificare în trei poziții (P), începând de la cea mai vitală până la cea mai neglijabilă poziție pentru societate, de la calificările cele mai experte până la absența competenței:

- I. 1. Orice societate este un ansamblu de poziții structurate, cărora le sunt asociate îndatoriri, funcții.

- I. 2. Membrii societății trebuie repartizați în aceste poziții. I. 3. Îndatoririle aferente fiecărei poziții trebuie îndeplinite de către membrii societății.

P 1. Pozițiile nu sunt de importanță egală pentru supraviețuirea societății. P 2. nu cer din partea membrilor societății aceeași experiență sau talent egal.

P 3. nu se realizează cu aceeași plăcere.

Pentru ca ipotezele de diferențiere să fie realizate, iar principiul de stratificare, respectat, trebuie să existe un set de recompense ierarhizate și un mod de repartizare a lor în funcție de valorile respective ale pozițiilor [8, p.116-117].

Teoria Davis-Moore distinge patru mecanisme care stau la baza stratificării: diferențierea, ierarhizarea, evaluarea și gratificarea.

Diferențierea permite **distincția dintre statut și rol**. A diferenția înseamnă pur și simplu a observa diferența dintre statutele și rolurile asociate fiecărui individ. Nu înseamnă nicidecum că unui statut îi corespunde un singur rol sau invers, ci fiecare statut trimite la un ansamblu de roluri.

Ierarhizarea se referă la **diferența dintre talentele naturale, înnăscute ale indivizilor** și calificările lor însușite prin experiență și învățare. **Evaluarea** presupune **analizarea fiecărui rol sau individ prin prisma unei scări de valori privind pozițiile**, ceea ce

conduce întotdeauna la evidențierea unor inegalități. În funcție de sistemul de valori al fiecărei societăți și de scara evaluativă atașată acestuia, **o societate poate privilegia statutul dobândit de individ ca rezultat al propriilor sale acțiuni** (diplome, medalii, reușita financiară, proprietăți), achieved status, în fața statutului atribuit, atins în baza unor caracteristici pe care individul nu le poate controla sau pe care este incapabil să le schimbe (sex, etnie, vîrstă, castă etc.), ascribed status, în timp ce alta poate considera legitimă ordinea inversă. Teoria funcționalistă prezintă avantaje datorită faptului că deosebește cu claritate cele patru procese care se află la baza stratificării: **diferențierea, ierarhizarea, evaluarea și recompensa** [3]. Explicația inegalității sociale în contextul principiului utilității funcționale, conține un risc periculos de tălmăciri subiective: - de ce o anumită funcție este considerată mai importantă, odată ce societatea, ca mecanism integru, nu poate exista fără diversitatea funcțională.

Este dificil de evaluat gradul de dificultate asociat diferitelor tipuri de munci și importanța funcțională reală a anumitor statusuri pentru societate (Основы социологии. Курс лекций. Часть 11. М., 2013, p.76.).

În criticile teoriei funcționaliste se disting două obiecții: **Prima** se referă la **efectul de strangulare a talentelor**, care susține că, deși inițial alocarea unor recompense diferitelor statusuri sociale încurajează competiția ocupațională, făcând ca cei mai competenți și mai pregătiți indivizi să ocupe poziții importante, cu timpul această competiție devine din ce în ce mai închisă, întrucât copiii cu părinți de succes sunt avantajați în fața celor cu părinți mai puțin realizați, chiar și în situația în care abilitățile lor sunt identice. **A doua obiecție** se referă la faptul că **rolul puterii** în crearea și menținerea sistemului inegalităților sociale este ignorat. Puterea este tratată exclusiv ca un tip de recompensă atașată statusului social individual. Nu s-a investigat utilizarea puterii de către indivizi sau grupuri pentru a restricționa accesul altor indivizi la statusurile înalt valorizate și recompensate.

Pentru **Darendorf R.**, este importantă relația dintre problema originii inegalității și conceptul unei societăți umane în care contractul nu este altceva decât instituirea unor norme sociale obligatorii, ce fac apel la sancțiuni. Chiar dacă egalitatea în fața legii este recunoscută ca principiu constituțional, aplicarea sa provoacă automat o inegalitate. Stratificarea este consecința imediată a controlului comportamentului social prin sancțiuni pozitive sau negative. Există inegalitate între oameni deoarece există lege. (Ibidem, p.121).

Pentru R. Darendorf o societate care se autoreglează fără putere și fără autoritate este o pură utopie (Ibidem, p.122). Sancțiunea este o categorie intermediară între normă și putere.

Norma precedă logic puterea. Fără putere sancțiunea rămâne o simplă amenințare, iar norma o cerință. Dacă societatea este întemeiată pe normă, sancțiune și putere, care produc eterogenitate și inegalitate între grupurile sociale, în consecință ea va fi întotdeauna instabilă, conflictuală și deschisă la schimbare. (Ibidem). Astfel, Darendorf evidențiază mecanismul elementar ce produce inegalitatea.

2. Teoria marxistă.

În lucrările sale, **Marx** s-a preocupat de problema stratificării, în special de conceptul de clasă socială. **Marx** își întemeiază **teoria** pe ideea **proprietății private asupra mijloacelor de producție și asupra forței de muncă**. El definește **inegalitatea și lupta socială în raport cu contradicția dintre capital și munca aducătoare de profit**. Marx afirmă că **abolirea proprietății private** va duce la **desființarea exploatării** omului de către om și a antagonismelor de clasă.

Tabelul 1. Modelul funcționalist și marxist al claselor sociale (autor. Campeau Robert et al. (1993: 263-264 apud. Furtună, 2006: 131

	Modelul funcționalist	Modelul marxist
Originea claselor	- Clasele sociale își au originea în natură și biologie, care fac ca ființele umane să nu fie egale. - Clasele sociale sunt, prin urmare, universale și necesare.	- Clasele sociale au o ori gine socială și istorică, care derivă din faptul că unii indivizi posedă mijloace de producție, alții nu. - Clasele sociale nu sunt, așadar, universale și pot fi abolite.
Identificarea claselor	- Există mai multe clase sociale: trei, șase, nouă sau mai multe. Se vorbește, în general, de clasa superioară, mijlocie și inferioară. Adeseori, ele corespund, categorii lor socio-profesionale. - Faci parte dintr-o anu mită clasă socială	- În mod fundamental există două clase: clasa dominantă (burghezia) și clasa dominată (muncitorii). Între aceste două clase există și o clasă intermediară (mica burghezie), căreia burghezia îi delegă puteri economice, politice, ideologice. - Posezi un anumit nivel de venit,

	pentru că ai un anumit tip de ocupație și pozezi un anumit tip de venit, pute re, instrucție, competență sau prestigiu.	competență, instrucție, putere sau prestigiu pentru că faci parte dintr-o anumite clasă socială, ai sau nu întreprinderi.
Mobilitatea socială	- Schimbările socio-profesionale sunt mai facile sau mai dificile potrivit gradu lui de deschidere a structurii societății. - Să accezi la o clasă superioară depinde de schimbările socio-profesionale, de modificările de venit, de obținerea de diplome etc., deținute de un individ sau de o generație în cursul vieții. - Indivizii care fac eforturi, au aptitudini, competențe și valori necesare pot urca pe scara socială înspre vârful piramidei. Este foarte importantă ereditatea biologică din familie, ereditatea socială și culturală.	- Schimbările socio-profesionale sunt mai facile sau mai dificile perioadelor de dezvoltare a capitalismului. - Să accezi la o clasă superioară depinde de schimbările de statut socio-profesional. - Să accezi la burghezie necesită dobândirea de proprietăți și de control al mijloacelor de producție. - Indivizii care provin din clasa posedantă au mai multe șanse decât ceilalți să facă parte din clasa dominantă și de a beneficia de avantajele sale. Se acordă multă importanță moștenirii unui capital familial (cultural, dar mai cu seamă economic și social).
Interacțiunea claselor	- Diferitele clase sunt complementare și sunt sursă de armonie pentru societate. Această relativă armonie asigură continuitatea și stabilitatea societății.	- Cele două clase principale au interese contradictorii și sunt sursă de conflict în societate. Această luptă dintre clase provoacă schimbări continue în societate.

Prima consecință a analizei întreprinse **funcționării societății capitaliste**, o constituie **pauperizarea**. Marx a formulat o lege a evoluției salariilor muncitorilor: „Muncitorul modern, dimpotrivă, în loc să se ridice odată cu progresul industriei, scrie el în Manifestul Partidului Comunist, decade tot mai adânc sub condițiile proprii sale clase” [7].

Ce-a de-a doua consecință, prezentată în Manifest: „Păturile inferioare ale stării de mijloc: micii industriași, micii negustori și rentieri, meseriași și țărani, toate aceste clase îngroașă rândurile proletariatului, parte din cauza că micul lor capital fiind insuficient pentru mari întreprinderi industriale, este înfrânt de concurența capitaliștilor mai mari, din cauza că îndemânarea lor profesională nu mai are aceeași valoare, ca urmare a noilor metode de producție” [7]. Baza stratificării o constituie inegalitatea socială. Modul de organizare a inegalității sociale este însă diferit.

K. Marx utilizează un singur criteriu – posedarea proprietății. În opinia lui, **există numai două clase** determinante în evoluția istorică: **proprietarii mijloacelor de producție și proletarii**, care dispun doar de propria lor forță de muncă.

Pentru K.Marx, societatea este împărțită în **două clase aflate în luptă: guvernanți și guvernați**, cei care lucrează și cei ce însușesc munca altora, bogați și săraci.

Unii critici argumentau că tendințele descrise de K. Marx sunt abstracte, prea îndepărtate de realitate, mai complexă decât credea el. După opinia unor autori, lipsa unei explicații universale a inegalității sociale este condiționată de faptul, că acest proces este perceput cel puțin la două nivele: **a) ca trăsătură a societății**. Istoria scrisă nu cunoaște societăți fără inegalitate socială;

b) inegalitatea întotdeauna este percepută ca raporturi inegale dintre indivizi, grupuri sociale și de aceea este îndreptățită căutarea originii acestui proces în status-ul profesional, deținerea proprietății și a puterii, calităților personale ale indivizilor. (Основы социологии. Курс лекций. p.72). **Anthony Giddens** [6, p. 270] afirmă că „inegalitatea claselor sociale nu se referă la convingerile pe care le au oamenii privind poziția lor, ci la condițiile obiective care permit unora să beneficieze de un mai mare acces la recompense materiale decât alții”.

3. Teoria elitelor (teoria circulației elitelor).

Pareto Vilfredo (1916), unul dintre teoreticienii elitelor [9], alături de **Mosca** (1884) și **Michels** (1911), considera că societatea se caracterizează printr-o complexă stratificare. **Fiecare strat social se constituie din două categorii distincte: clasa ne-aleasă și clasa aleasă**. Lupta de clasă reprezintă relațiile luptelor interclase și a luptelor pentru hegemonie în interiorul clasei.

În cartea sa “Tratatul de sociologie” [9], Pareto Vilfredo, indică clasele superioare, cele mai avute – ca elite. El numește **elită** **acea parte a clasei sociale**, care exercită funcții conducătoare politice și economice și care **este capabilă să-și asigure hegemonia**. Pareto spune, că **orice societate cuprinde 2 categorii de populație**: cea inferioară, o clasă total străina elitei, cu o influență minimă sau nulă asupra guvernării, și cea superioară, **elita**, care la rândul ei, **se împarte în două: elita guvernamentală și elita nonguvernamentală**.

Vorbind despre mișcarea elitei dintr-o categorie în alta, Pareto afirmă, că cel care trece dintr-un grup în altul aduce cu sine anumite tendințe, sentimente și atitudini pe care le-a dobândit în grupul din care provine. Procesul este strâns legat de modul în care sunt recrutați indivizii în interiorul aceleiași grup și între diferite grupuri (viteza circulației) ce alcătuiesc elitele.

Elitele dispar din motive demografice, sociale și psihologice. Atitudinile psihologice ale elitelor se schimbă în permanență sub influența unor noi modele culturale. Pareto constată că elitele, aristocrațiile nu durează. Descendenții lor degenerază rapid și, pentru a-și păstra pozițiile dominante, sunt nevoite de a se perpetua prin cooptare și nu prin transmitere ereditară a privilegiilor lor.

Elita supraviețuiește atâta timp cât se înnoiește. Elita care nu mai este capabilă să-și ducă până la capat misiunea (**deși are o poziție socială privilegiată**), ieșind din luptă, va trebui să lase locul unor alți indivizi din clasele inferioare, care dovedesc abilități necesare pentru aceste noi roluri ale unei noi elite, fenomen numit de Pareto “circulația elitelor”. Indivizii vechii elite sunt împinși înspre mase.

Circulația dintre straturile inferioare și cele superioare este o formă de mobilitate verticală, atât ascendentă, cât și descendentă. În acest caz, se observă cum **stratificarea socială este condiție și efect al mobilității sociale**. Eterogenitatea socială poate fi observată în planul valorilor și în structurarea societății.

Pentru Pareto (1916), cauza principală a mișcărilor sociale revoluționare își au originea în fenomenele de circulație a elitelor și nu în conflictele rezultate din proprietatea asupra mijloacelor de producție. El afirmă că “istoria este cimitirul aristocrațiilor”[9]. Fundamentul stratificării poate fi puterea politică sau forța militară. **Lupta de clasă nu va dispărea prin eliminarea conflictului dintre muncă și capital.** Vor apare alte conflicte, întemeiate pe alte diviziuni ale eterogenității sociale.

În 1906, Vilfredo Pareto – a creat o formulă matematică pentru a descrie inegalitatea distribuției bogăției din țara sa, observând că 20% din populație dețineau 80% din bogăția totală.

La sfârșitul anilor 1940, dr. Juran Joseph M. i-a atribuit lui Pareto regula 80/20, numind-o Principiul (sau Legea) lui Pareto.

Cauzele inegalității și sărăciei populației, conform principiului Pareto ar fi că: 20 % din populație au 80 % din toată averea. Deci, 20 % din acești bogați (5% din populație) dețin 80% din bogăție (64% din bogăția totală) și: 20 % din ultimii (1% din populație) dețin 80% din averea celor mai bogați 5% din populație (51,2% din toată averea țării) [9]. Conceptul paretian este cel mai important” [4, Furtună, p.132].

4. Teoria weberiană. Max Weber [14] acceptă unele idei din teoria lui Marx, conform căreia clasa se bazează pe condiții economice date. Diferențele de clasă derivă din controlul sau lipsa controlului asupra mijloacelor de producție și din diferențele economice care n-au nimic în comun cu proprietatea, cum ar fi: abilitățile individuale, disponibilitățile, calificările și tipul muncii prestate. **M. Weber** propunea **trei dimensiuni ale stratificării: economică, statutară și politică**, fiecare cu propria sa ierarhie, corelate între ele. O poziție înaltă pe una din dimensiuni poate favoriza deținerea unui loc similar în celelalte două ierarhii.

Clasa ne trimite la **dimensiunea economică**. Ea este definită ca ansamblu de indivizi ce au interese economice comune, privitoare la deținerea de bunuri și la șansele de a-și crea un venit în condițiile oferite de piața bunurilor și piața muncii.

Motivele economice prin ele însele nu pot provoca acțiunea, chiar dacă inegalitățile pot fi folosite ca semn al raliei sau simbol de organizare. Acțiunea depinde de un mare număr de determinanți sociali și psihologici, cum ar fi: natura distribuției proprietății și felul în care este percepută de indivizi, structura

ordinii economice, transparența relațiilor existente între cauzele și efectele poziției de clasă, gradul de vizibilitate al contrastelor dintre clase [2, Boudon Raymond, p. 138-139].

- **dimensiunea statutară** sau **ordinea statutară**, se referă la onoarea socială sau prestigiu. Ierarhia statutelor sau prestigiului se întemeiază pe judecăți de valoare, pe evaluări făcute de membrii comunității. „Grupurile de statut” se deosebesc prin stilul lor de viață, exprimat prin nivelul de educație, prestigiul conferit de naștere sau profesie, modurile de consum al bunurilor materiale sau culturale.

Indivizii fiecărui grup de statut întrețin mai frecvent relații sociale între ei decât cu celelalte grupuri de statut. Ierarhia statutară depinde de ordinea economică, dar se întâmplă deseori și invers. (8, Cherkaoui, 2009: 779).

Ce-a de a treia dimensiune a stratificării este dimensiunea politică, politicul, întruchipat în grupuri politice și partide. Poziția unui individ în această ierarhie depinde de influența pe care o poate exercita asupra altora în diferite situații de mobilizare activă a grupurilor pentru asigurarea unor țeluri comune definite. Cei ce dețin această putere n-au în mod obligatoriu poziții înalte în celelalte două ierarhii. Sinteza lui Max Weber teoretic este completă și metodologic eficientă [14, p.139].

Erik Olin Wright (1978, 1985) inspirat de teoriile anterioare, **evidențiază trei dimensiuni ale controlului asupra resurselor economice în cadrul producției capitaliste moderne**, care influențează structura pe clase a societății: - controlul asupra investițiilor sau capitalului; - controlul asupra forței de muncă; - controlul asupra mijloacelor fizice de producție (pământ, fabrici, birouri). Între cele două clase majore, capitalistă și proletariat, se regăsesc unele grupuri a căror poziție este incertă, grupuri care ocupă poziții de clasă contradictorii, întrucât au posibilitatea de a influența anumite aspecte ale producției, dar, în același timp, nu au control asupra altora. Acești indivizi nu sunt nici capitaliști, nici muncitori, deși au trăsături în comun și cu unii și cu alții [6, Giddens, p.272].

Frank Parkin (1971, 1979) preia unele teze de la Marx, însă afirmă că proprietatea asupra mijloacelor de producție reprezintă doar o formă de **închidere socială** (termenul se referă la procesul prin care grupurile își mențin controlul exclusiv asupra resurselor, limitându-le celorlalți accesul la ele). „Proprietatea și averea poate fi monopolizată de către o minoritate și folosită ca bază a puterii asupra altora. Diferențele de statut: originea etnică, religia, limba, pot fi folosite pentru crearea închiderii sociale.” [6, p.273].

Închiderea socială implică două procese: excluderea, care se referă la strategiile pe care le adoptă grupurile pentru a-i ține la distanță pe cei socotiți outsideri, interzicându-le accesul la resursele valoroase, **și uzurparea**, încercarea celor mai puțin favorizați, mai puțin privilegiați, de a avea acces la resursele monopolizate. Poate apărea și închiderea dublă, adică utilizarea simultană a excluderii și uzurpării.

Sorochin P. evidențiază **trei structuri de stratificare: economică, profesională și politică**. Proprietarul cu averi mari, poate să nu facă parte formal din rândul celor care dețin puterea politică. Și invers, politicianul care și-a realizat o carieră strălucită poate să nu fie proprietar de capital, însă, să facă parte din straturile superioare ale societății. [Основы социологии. Курс лекций. Часть I, p.75].

Giddens este de părere că în prezent, „atunci când vorbim de stratificare socială, atragem atenția asupra pozițiilor inegale ocupate de indivizi în societate. **Posedarea unor sume mari de bani**, atunci când averea este trecută de la o generație la alta, **reprezintă principala caracteristică** care deosebește clasa de sus de alte grupuri de clasă din societate [6, p. 308].

Clasa de mijloc este compusă în mare parte din cei care au ocupații de tip gulere albe, dar poate fi împărțită în vechea clasă de mijloc (cum sunt proprietarii de afaceri), clasa mijlocie de sus (experții și managerii) și clasa mijlocie de jos (personalul funcționăresc, profesorii, infirmierele etc.).

Clasa muncitorească este compusă din oameni angajați în funcții de tip ”gulere albastre” sau manuale. **Subclasa** este alcătuită din săracii fără de ocupație.

Giddens crede că în societățile moderne occidentale, clasa începe să dispară. Inegalitățile materiale datorate averii (bunurilor pe care le posedă indivizii, sub forma acțiunilor, conturilor în bănci sau proprietăților, precum case, pământuri - tot ceea ce poate fi vândut) și venitului (a salariilor ce provin din ocupații plătite și investiții) tind să se micșoreze în țările industrializate, prin utilizarea impozitării celor bogați, combinată cu ajutoarele sociale pentru cei săraci.

Sistemele educaționale pot facilita accesul celor înzestrați intelectual la mobilitate verticală ascendentă. Giddens afirmă că studiile sociologice arată că „educația tinde să reafirme inegalitățile existente în mult mai mare măsură decât încearcă să le schimbe” [6, p. 454].

Saunders (1987) consideră că „resursele sunt alocate pe baza presiunilor pieței și a logicii politice, determinată de exercitarea puterii de către stat. Semnificația acestei schimbări n-a fost încă recunoscută în teoriile stratificării sociale, deoarece marxștii și weberienii continuă să folosească ideile secolului al XIX-lea pentru a analiza condițiile secolului XX” [11, p.319].

Observând tendința sociologiei contemporane de a afirma dispariția claselor sociale și a influenței lor în statele bunăstării, **Waters** [2, p.46] subliniază că: - bazele stratificării sunt multidimensionale.

Chiar și în interiorul fiecărei profesii, oportunitățile fiecărui individ sunt variate, astfel încât nuanțele ce pot interveni în identificarea unei poziții sociale sunt multiple, ireductibile la dihotomii de clasă;

- ordinea de stratificare manifestă de-a lungul timpului modele de competiție, dominare, succesiune;

- clasele au constituit modelul de stratificare doar în Europa vestică a secolului al XIX-lea, după care ele au început să fie subordonate altor ordini;

- în secolul al XX-lea, stratificarea s-a axat mai mult pe sistemul organizatoric al bunăstării, și nu atât de mult pe producție și proprietate privată;

- în prezent, analiza stratificării se concentrează îndeosebi asupra factorilor culturali.

Societatea reproduce, organizează inegalitatea după nivelul bogăției și venitului, după prestigiul social, în funcție de deținerea puterii politice și altor câteva (Ibidem, p. 116).

IV. Consecințe ale stratificării sociale, a diviziunii societății în baza inegalități sociale, datorate proprietății, prestigiului sau puterii, determină o serie de consecințe virtuozose sau vicioase, sintetizate de Bryjek și Soroka [1, p.91-92] în patru categorii:

1. Consecințe asupra sănătății fizice și psihice a indivizilor. Indivizii care au un statut socio-economic superior se îmbolnăvesc mai rar și suferă de afecțiuni mai ușoare (decât indivizii cu statut inferior), întrucât ei au acces la servicii medicale și asistență de calitate. Sănătatea mentală la indivizii claselor sociale înstărite (față de cei săraci) este expusă mai puțin la afecțiuni psihice grave și invaliditate, deoarece au bani pentru tratament privat în instituții psihiatrice.

2. Consecințe asupra implicării politice. Indivizii din clasa socială superioară se implică mai mult în activități politice decât cei din clasa de jos, care evită participarea electorală și lupta pentru funcții publice.

3. Consecințe asupra sistemului juridic și infracțional. Indivizii aflați pe poziții inferioare în scara socială prezintă mai mari probabilități în a deveni victime sau autori ai unor infracțiuni. Indivizii claselor sociale de mijloc sau de sus tind să comită mai degrabă infracțiuni corporative (white-collar crimes), care trec deseori neobservate și nepedepsite. Membrii clasei sociale de jos tind să comită infracțiuni stradale, care sunt în atenția poliției, fiind adesea aspru pedepsite.

4. Consecințe asupra educației. Nivelul educației formale este un indicator al poziției de clasă a individului și o importantă resursă pentru obținerea în viitor a unei poziții sociale superioare. Societățile moderne solicită certificarea formală a competențelor individuale. **Educația superioară facilitează accesul indivizilor la statusuri sociale superioare asociate slujbelor bine plătite.** „Deși reformatorii sistemului educațional concep folosirea educației tuturor ca un mijloc de a reduce inegalitățile, impactul ei este limitat.

Educația tinde să exprime și să reafirme inegalitățile” [6, p.465]. Copiii din familiile cu un statut socio-economic ridicat beneficiază de educație în cele mai prestigioase instituții de educație, iar cei ce din familii cu un statut mai scăzut sunt dezavantajați.

Boudon [2, 167] prezintă **factorii cauzali ale stratificării: fecunditatea, socializarea, consumul diferențial și acțiunile individului** în general. **a. Fecunditatea**, capacitatea omului de a se reproduce și de a da descendenți normal dezvoltăți, poate fi explicată cu ajutorul teoriilor demografice și a economiștilor neoclasici, care accentuează importanța decisivă a variabilei endogene – venit: Easterlin, 1961-1980; Becker, 1981; Caldwell, 1982, Lemencier, 1988.

b. În socializarea individului, familia este cel mai important agent social, prin influența ei în stratificarea socială, prin structura familiei (numărul de copii, ordinea nașterii lor, densitatea nașterilor), individualitatea fiecărui copil, prin socializarea lor, prin controlul social al comportamentului normat și

ritual), prin modele de gândire cognitivă, expresii intelectuale, credințe, mituri), statutul socio-economic al părinților, care expun copiii anumitor condiții de viață, definindu-le identitatea socială, concepția realului social, prin așteptările părinților asupra viitorului lor și al copiilor.

c. Consumul diferențial: în funcție de stratificarea socială pe bugete (teoria alegerii consumatorului, teoria cererii sau teoria Engel a relației dintre cerere și venit).

d. Sistemele de acțiune a unui individ ce ocupă o anumită poziție în cadrul stratificărilor este explicată cu ajutorul teoriei comportamentului rațional, în care individul se va vedea constrâns să accepte o alegere impusă de un alt individ sau de anumite reguli, dar el va putea întotdeauna negocia, coopera sub alte forme.

În **teoriile culturaliste**, individul este considerat o pură mașinărie, lipsit de orice raționalitate, incapabil de a lua decizie conștientă, de a intra în coaliții, de a profita de negocieri.” [10, p.167].

Mobilitatea individului în spațiul social poate fi înlesnită sau îngrădită de o serie de factori care pot avea control intern sau extern și care direcționează traiectoria fiecărui individ.

V. Clasificări moderne de stratificare Globală.

După indicatorii de dezvoltare socio-economică și în funcție de nivelul de trai al populației, **toate țările se împart convențional în trei** categorii principale de stratificare la nivel mondial.

- Țări puternic industrializate, cu economii dezvoltate;
- Țări industrializate cu economii în dezvoltare
- Țări puțin industrializate, cu economii în curs de dezvoltare.

Tabelul 2. Țările puternic industrializate, cu economii moderne, temeinic industrializate și dezvoltate			
1. Grupul de țări puternic industrializate, cu economii dezvoltate			
“Big seven”- grupul celor 7 țări, extrem de PUTERNIC DEZVOLTATE:			foarte DEZVOLTATE:
1. SUA	3. Germania	5. Marea Britanie	Irlanda, Belgia, Finlanda, Suedia, Luxemburg, Israel, Australia, Africa de Sud, Noua Zeelanda
2. Japonia	4. Franța	6. Italia	
7. Canada			
Caracteristici: Aceste țări alcătuiesc 18 % din populația lumii, dar dețin peste 79 % din PIB-ul mondial, din veniturile totale din lume. Au cel mai ridicat nivel de trai; Cel mai înalt PIB pe cap de locuitor 20-30 mii dolari. Speranța de viață este cea mai înaltă (peste 70 ani), cel mai înalt nivel de educație, consum de bunuri și servicii; Populația e stabilă, nu migrează. Lucrează mai mult în sfera de producție. Ritmul înalt de creștere economică necesită forță externă de muncă calificată și ieftină. Acordă împrumuturi statelor lumii, îmbogățindu-se din împrumuturile oferite; Influențează politica și dezvoltarea sferelor economice și sociale, prin intermediul diferitor rețele de organizații internaționale.			

În categoria **țărilor industrializate cu economii în dezvoltare** se înscriu țările cu economii în tranziție (care au trecut de la modelul economic socialist la modelul economic capitalist, precum și unele țări care tind să-și dezvolte economiile, pentru a se încadra în grupul de țări puternic industrializate).

Tabelul 3. Țările industrializate cu economii în dezvoltare.	
a. Țări ce pretind să apară în grupul sta telor puternic dezvoltate: Rusia, Slovenia, Estonia, Republica Cehă, Polonia, Ungaria, Belarus, Mexic, Filipine (PIB – de peste 10 mii de dolari pe cap de locuitor)	Caracteristici: Grupul de țări cu economii în tranziție cele ce trec (de la o economie socialistă planificată centralizată, la o economie de piață (țările Europei de Est), precum și China, Mongolia, Vietnam. Venitul mediu anual de persoană variază între 3.000 dolari și 10.000 dolari pe an. Dețin 17-18% din PIB-ul mondial, din care 12% China. Structura PIB, nivelul și calitatea vieții tind să se apropie de țările dezvoltate, dar PIB pe cap de locuitor a scăzut (cu excepția primului subgrup de țări), fiind asemănător țărilor aflate în curs de dezvoltare.
b. Țări cu economii în proces de dezvoltare: Lituania, Iugoslavia, Letonia, Herțegovina, Bulgaria, România, Bosnia, Croația, Ucraina	Primul subgrup de țări sunt state de destinație pentru imigranți și mai puțin de tranzit. Subgrupul (“b” și “c”) sunt state gazdă și de tranzit.
c. Țări slab industrializate, cu economii ce tind spre dezvoltare: Turkmenistan, Uzbekistan, Kazahstan, Azerbaidjan, Armenia Kirgizstan;	Subgrupul “d” îl alcătuiesc statele exportatoare de forță de muncă în țările dezvoltate. Populația nu este stabilă, emigrând din cauza sărăciei. Economia acestor state este dependentă de
d. Țări subindustriale, cu economii	

puțin dezvoltate: Tad jikistan, Macedonia, Georgia, Albania, Moldova	împrumuturile oferite de statele dezvoltate și de remiterile trimise de emigranți. Politica și dezvoltarea sferelor economice și sociale sunt influențate de statele donatoare de împrumuturi.
--	--

Societățile economice ale țărilor de industrializare alcătuiesc 70 % din populația lumii.

Țările puțin industrializate.

Tabelul 4. Grupul de țări cu economii în curs de dezvoltare sunt foarte numeroase și eterogene.
3. PIB pe cap de locuitor variază între țările puternic dezvoltate și țările cele mai slab dezvoltate. În grupul de țări cu economii în curs de dezvoltare se înscriu trei subgrupe de state:
A. Coreea de Sud, Taiwan, Hong Kong, Singapore, Malaesia, Mexic, Indonezia, Thailanda, Turcia, Argentina, Brazilia, Chile. Țări, numite "People", sau "Neat" cu economii moderne, nou industrializate, cu o rata foarte mare de dezvoltare economică , nivel ridicat al PIB-ului pe cap de locuitor (aproape de țările dezvoltate), niveluri ridicate de viață.
B. Țări exportatoare de petrol (grupul OPEC): Algeria, Camerun, Gabon, Indonezia, Irak, Iran, Qatar, Kuweit, Libia, Nigeria, Emiratele Arabe Unite, Arabia Saudită - și țările: Mexic, Venezuela, Brunei, Bahrain, etc (ce nu fac parte din grupul OPEC). PIB-ul pe cap de locuitor în acest subgrup de țări este foarte mare – în mediu de peste 10-15 de mii de dolari.
C. Restul 50 de state sunt țări cu economii rudimentare, cele mai puțin dezvoltate: Bangladesh, Myanmar, Nepal, Yemen, Cambodgia, Bhutan, Laos, Afganistan - Asia, Etiopia, Mali, Somalia, Niger, Ciad, Mozambic, Tanzania - Africa, Bolivia, El Salvador, Haiti - America Latină. Acestea sunt cele mai sărace națiuni ale lumii Mulți cetățeni nu au acces la electricitate și instalații sanitare interioare în casele lor. Ei au cea mai scăzută speranță de viață. Principala caracteristică a acestor economii o reprezintă procentul mare din forța de muncă angajată în sectorul agricol. Economia de piață și dezvoltarea economică redusă. PIB-ul pe cap de locuitor este extrem de redus - doar 1000-3500 de dolari pe an. Populație foarte săracă. Economie total dependentă de sursele externe de finanțare. Nivel relativ scăzut de dezvoltare a forței de muncă și de producție, speranță scăzută la viață, indicatori scăzuți de sănătate, învățămînt rată înaltă de analfabetism. Oamenii din țările cel mai puțin industrializate alcătuiesc 12 % din populația lumii.

Întrebări recapitulative

- Definiți, ce reprezintă populația?
- Explicați, de ce stratificarea socială este o inegalitate socială?
- Descrieți cele patru sisteme de stratificare socială de bază: *sclavia, casta, starea și clasa*.
- Explicați prin ce se manifestă inegalitățile sociale în sistemele de stratificare socială: - sclavie; - castă; - stare; - clasă.
- Găsiți deosebiri și asemănările dintre: sclavie, castă, stare și clasă.
- Găsiți pe harta geografică țările în care persistă unul din cele patru sisteme de stratificare socială. Grupați țările respectiv.
- Explicați prin exemple, ce reprezintă mobilitatea socială din cadrul claselor sociale?
- Numiți teoriile sociologice majore ale stratificării pentru societățile moderne și autorii lor.
- Describe-ți consecințele stratificării.
- Explicați clasificările moderne de stratificări globale.

Sarcini de lucru:

- Alcătuți un tabel după modelul de mai jos:

Tip de stratificare socială	Denumirea țărilor	Regim politico-economic	Caracteristicile inegalităților sociale
Sclavia			
Casta			
Starea socială			
Clase sociale			
...	R. Moldova

- a. Luați câte un interviu de la diferite persoane: - șef al Direcției Asistență Socială; - lucrător social; - șomer; - adolescentă însărcinată; - persoană vârstnică; - persoană traficată etc.

2.b Găsiți inegalitățile sociale caracteristice acestor persoane. Explicați-le și comparați-le.

3. Alcătuiți tabelul după modelul de mai jos, selectând din text ce teorii sociologice privind stratificarea societăților moderne

Teorii sociologice privind stratificarea societăților moderne		
Autorul, anul	Denumirea teoriei	Esența teoriei. Descriere
...

4. a. Din istoria românilor selectați drepturile, obligațiile și interdicțiile păturilor sociale din societatea românească medievală (sec. XIV-XVI)?:

- boierimea mare; - țărănimea liberă; - patriciatul orășenesc; - pleba orășenească.
- boierimea mică și mijlocie; - țărănimea aservită; - meșteșugarii și negustorii;

4. b Cărei clase sociale aveți sentimentul că aparțineți? Ce criterii aveți în vedere atunci când faceți această apreciere?

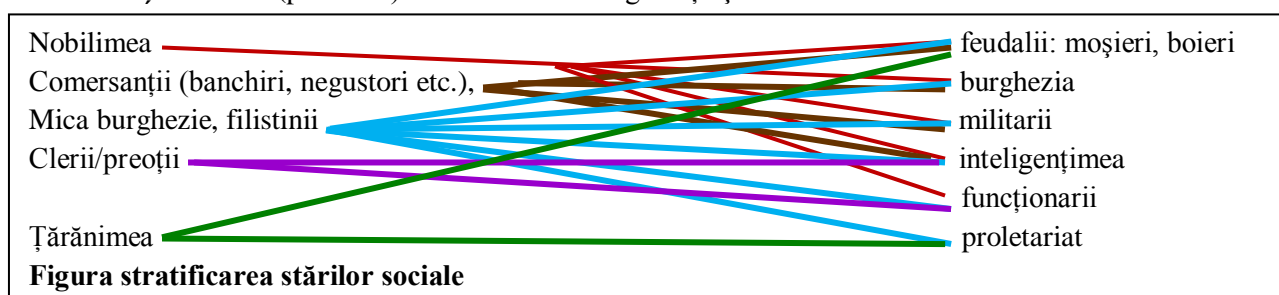
5. Alegeți un grup social: de prieteni, de intelectuali (profesori, medici de diferite specialități), de muncă și de vârstă. Grupați în trei părți argumentele: cele care sunt în sensul omogenității grupului și cele care introduc diferențe în grup și de vârstă; Prin ce se manifestă particularitățile stratificării societății noastre?

6. Elaborați schema stratificării sociale a unui grup de persoane și explicați ce efecte poate avea mobilitatea socială.

Analizați bugetul familiilor din cele trei straturi sociale principale (superior, de mijloc, inferior), utilizând exemple din viața cotidiană.

7. Scrieți un eseu cu tema: „Inegalitatea și egalitatea șanselor profesionale ale studenților din grupa noastră”, folosind reperele: – originea socială și importanța ei în accesul șanselor egale, la învățământ, profesii, angajare în muncă, statut social, prestigiu;

– Identificați măsurile (politice) de diminuare a inegalității șanselor sociale.

9. Analogic, alcătuiți stratificarea stărilor sociale existente în Republica Moldova. Argumentați.

Bibliografie:

1. Bădescu Ilie. Mari sisteme sociologice. Oradea: Universitatea Oradea, 1998;
2. Boudon R. Tratat de sociologie. București: Humanitas, 1997.
3. Cazacu Honorina (coord.), Anastasiu Călin, Glodeanu Ion, Mitulescu Sorin, Petre Ioana, Ștefănescu Ștefan. Structură socială: diversificare, diferențiere, omogenizare. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1988;
4. Furtună Carmen. Sociologie generală. București: Editura Fundației România de Măine, 2006;
5. Georgescu Maria-Ana. Educație și mobilitate socială. Târgu-Mureș: Tipomur, 1998;
6. Giddens Anthony. Sociologie, București: All, 2000;
7. Marx Karl, Engels Friedrich. Opere alese în două volume, ediția a 3-a, București: Ed. Politică, 1966;
8. Massimo Borlandi; Boudon Raymond; Cherkaoui Mohamed; Valade Bernard. Dicționar al gândirii sociologice. Iași: Polirom, 2009;
9. Pareto Vilfredo. Tratat de sociologie generală. apud. Milca Mihai. Geneza teoriei elitelor. Provocarea neomachiavellienilor. București: Editura Economică, 2001, pag 59, 62, 64;
10. Răduleț (Pavelea) Ani. Stratificarea socială. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca în // Revista Transilvană de Științe ale Comunicării, 3 (14)/2011, pp. 93-104 E-mail: aniradulet@yahoo.com;

11. Scase Richard. Clasele sociale. București: CEU DuStyle, 1998;
12. Schifirneț C. Sociologie. București: Editura Economică, 1999;
13. Zamfir Cătălin, Vlăsceanu Lazăr (coord.). Dicționar de sociologie. București: Babel, 1993.
14. Weber Max. *Omul de știință și omul politic*. București: Humanitas, 1951/2011
15. <http://www.criticatac.ro/18172/precariatul-de-ce-ar-avea-acesta-nevoie-de-democraie-deliberativ/>

Tema 2. Teorii despre populație în abordare demografică.

Sumar:

1. Idei și concepte despre populație.
2. Debutul teoriilor demografice despre populație. Clasificarea teoriilor.
3. Teoria mercantilistă și teoria fiziocrată.
4. Maltusianismul. Teoria lui Malthus despre populație.
5. Teoria marxistă despre populație.
6. Teorii și tendințe moderne despre populație.
 - a. Neomalthusianism;
 - b. Teoria populației optime;
 - c. Teoria tranziției demografice;
 - d. Teoriile conspirației cu privire la populație. Orientări de eradicare a suprapopulației;
7. Thierry P. Millemann. Clivaje în gestionarea populațiilor.

1. Idei și concepte despre populație.

Încă din cele mai vechi timpuri s-au formulat **idei și concepții despre populație** vizând aspecte cum ar fi: care este **numărul optim al populației** și cum ar putea fi asigurat și menținut, **care este relația dintre populație și dezvoltare**. Pentru a-și asigura propria supraviețuire majoritatea popoarelor antice promovau fertilitatea și pro-natalitatea îngrijându-se de sănătatea descendenților lor. Străbunii erau onorați, sterilitatea era un blestem.

Legile lui Manu din mitologia hindusă și din perioada lui Zoroastru din Persia, păstrau îndatoririle sfinte ale căsătoriei și paternității.

Confucius, fiind conștient de suprapopularea din nordul Chinei, primul a lansat conceptul de „**populație optimă**”, atenționând despre **pericolul suprapopulării**.

Iudaismul îndemna poporul: „Fii roditor și înmulțește-te”.

Antichitatea include Epoca Preistorică (Primitivă) și Evul Mediu, din a doua jumătate a mileniului IV î.Cr. **Sfârșitul Antichității**, anul 476, dispărea Imperiul Roman de apus. Este o dată pur convențională. Lumea antică nu a dispărut la o anumită dată, ci ca urmare a unor îndelungate și foarte complicate procese economice, sociale și politice, manifestate cu intensitate diferită, în circumstanțe geografice și economice diferite.

În Grecia Antică politicile demografice aveau un caracter predominant antenatalist.

Lycurgus, legendarul spartan, primul legislator al Greciei Antice, s-a preocupat de **creșterea nivelului de populație**. Același interes l-a manifestat și filosoful Hippodamus (a doua jumătate a secolului V î.e.n.).

Marele filozof grec Platon (427-347 î.e.n.) a analizat și apreciat relația dintre populație, societate și economie, din perspectiva cetăților grecești din vremea sa. El a conceput o republică a căror membri erau menținuți într-un **număr optim** (5.000 cetățeni) **prin mijloacele controlului planificat al nașterilor**. În opinia lui Platon, cele două clase dominante, filozofii și gardienii trebuiau să coopereze în dominația lor asupra agricultorilor, meșteșugarilor și sclavilor [24].

Criticând filozofia lui Platon referitoare la rolul oamenilor în cetatea perfectă, **Aristotel** (384-322 î.e.n.) considera că oamenii sunt diferiți între ei de la natură. Cei cu calități intelectuale reduse sunt sortiți să devină sclavi. Dotații intelectuale sunt destinați, să conducă pe cei mai puțin dotați. În concepția lui Aristotel

cetatea sănătoasă, se definea printr-o anumită relație naturală între populație și structurile ei, între economie și formele acesteia. Ceea ce „ieșea” din cadrul legilor naturale afecta statutul cetății sănătoase.

În Roma antică, romanii în ideile și politicile demografice erau pronataliști și populaționiști. Războaiele de extindere și întărire a Imperiului Roman, au condus la deopulare, la o reducere catastrofală a natalității în metropola imperiului și în rândul clasei conducătoare.

Împăratul Augustus a promulgat legi de încurajare a căsătoriilor și nașterilor.

În îndelungata perioadă a Evului Mediu, omenirea era permanent confruntată cu riscul unor depopulări masive datorită unor evenimente naturale catastrofale, imposibil de contracarat (inundații masive, secete îndelungate, foamete, diverse epidemii de ciumă, tifos etc.). În aceste condiții, supranatalitatea era o necesitate pentru supraviețuirea populațiilor. Ideologia și morala religioasă, ca concepție de viață, promova povăța: „creșteți și vă înmulțiți!”. Ideile despre populație aveau un caracter pronatalist.

Creștinismul timpuriu (de la Sf. Paul la Sf. Augustin) proslăvea mai mult celibatul, decât creșterea populației.

Thomas D'Aquino (1225 – 1274), adept al creștinismului **tomist** se opunea tuturor practicilor de planificare familială.

Preotul Chancer în lucrarea sa *Canterbury Tales* a batjocorit „adulterul în căsătorie” („recunoaște... uniunea omului și a soției sale”) care pune plăcerea sexului în fața dorinței pentru procreere.

Istoricul Ibn Khaldun favoriza populațiile dense. A elaborat un sistem complet, economic, demografic și politic pentru conviețuirea în imperii.

Europenii Evului Mediu erau **pronataliști**, ca și musulmanii arabi. În evul mediu, economia rămâne subordonată moralei, dorința de câștig și de bogății materiale sunt respinse de ideologia religioasă.

Epoca Renașterii, marilor descoperiri geografice, transformări social-economice, a noului tip de orânduire socială, promovează idei pronataliste, prin reprezentanții mercantiliști și fiziocrați. Încurajează descendența numeroasă a familiilor și susține ideea ca populația numeroasă este factor de putere și motor al dezvoltării.

La sfârșitul evului mediu se conturează procesul de emancipare a gândirii economice față de biserică și de morala creștină. Este proclamată autonomia puterii de stat față de cea religioasă [10].

Apariția demografiei, începe între cele două revoluții burgheze ale Europei: revoluția engleză din 1642 și revoluția franceză din 1789.

Englezul John Graunt 1620-1674, studiind registrele de naștere și decese ale Londrei, și-a propus să descopere legitățile creșterii numărului populației» ale echilibrului numeric dintre sexe, ale fertilității, mortalității, deceselor etc. Tehnica matematică a lui J. Graunt, stabilește legități și elemente de prognoză în manifestarea fenomenelor de natalitate și mortalitate, în lucrarea (1662) sa “Natural and political observations upon the bilets of mortality” (Observatii naturale și politice pe baza buletinelor de deces).

Englezul William Petty (1623-1687), părintele economiei politice moderne, a utilizat metode cantitative de studiere a fenomenelor sociale și economice. În lucrarea sa publicată în 1683 “Five essays in Political Arithmetic” (Cinci eseuri de politică aritmetică), analizează sporul populației Londrei pe lungi perioade de timp și în perspectivă. A studiat fenomenele social-economice, folosind estimățiile cantitative în cadrul comparațiilor potențialului uman și economic al diferitelor state, în special în evaluarea posibilităților comerciale și maritime ale Angliei în rivalitatea sa cu Franța.

Meritul lui **Petty** constă în utilizarea economiei politice la interpretarea fenomenelor demografice. A pus bazele aritmeticii politice.

E. Halley (1656-1742) a efectuat unele estimări ale populației câtorva state, **a alcatuit primul tabel complet de mortalitate, a introdus ideea de „durata probabilă a vieții” cu aplicație la calcularea rentei viagere (pensie) anuale în funcție de vârstă.**

Școala aritmeticii politice engleze și-a extins influența și în alte țări, cuprinzând o arie din ce în ce mai largă de fenomene din domeniul demografiei. Ținând seama de trăsăturile caracteristice ale statisticii secolelor 17 și 18 reținem faptul că s-au confruntat, în principal, două curente:

- statistica descriptivă a scolii germane, orientată spre descrieri empirice ale particularităților statului;

- statistica orientată spre analiza fenomenelor sociale, în căutarea legităților, apelând la instrumentul matematic da analiză și interpretare (aritmetica politică reprezentată de școala engleză).

Disputa dintre cele doua curente s-a încheiat cu triumful curentului de tendință modernă, reprezentat de aritmetica politică. La sfârșitul secolului XVIII (1790), începutul secolului XX în SUA au fost puse bazele recensământului demografic modern al populației.

Jacob Bernoulli (1654 - 1705), matematician la Universitatea din Basel a efectuat primele încercări de analiză statistică a fenomenelor economice și sociale.

În 1841 a formulat "legea numerelor mari", folosită apoi ca fundament teoretic în sondajele statistice. A introdus termenul de populaționistică (de favorizare a creșterii populației).

Süssmilch J. P. (1707-1767), pastor protestant german, influențat de Graunt și Petty, în 1741, la Berlin, publică: "Die göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechts, aus der Geburt, dem Tod und der Fortpflanzung desselben erwiesen", (Modificările neamului omenesc, rezultate din nașterea, moartea și reproducerea acestuia), considerată ca **primul tratat de demografie**, scopul căruia era cercetarea legilor, după care se produce mortalitatea, fertilitatea și perpetuarea speciei, prin metoda statistică.

Germanul **Karl Friedrich Gauss** (1775-1855), matematician, fizician, astronom, propune metoda celor mai mici pătrate, publicând metode matematice aplicate în investigarea fenomenelor demografice.

Lomonosov M. V. (1711-1765), primul indică necesitatea păstrării și reproducerii populației ruse.

Pierre-Simon Laplace (1749-1827), astronom, matematician, fizician francez. În 1801, a efectuat un recensământ selectiv în Franța, calculând și coeficientul de eroare. Francezul **Jean Moheau** (1775-1855), în 1778 publică lucrarea "Recherches et considerations sur la population de la France", (Cercetări și considerații asupra populației Franței). În baza datelor furnizate de recensăminte, cauta să fixeze proporțiile căsătoriilor, natalității și deceselor, insistând asupra necesității sporirii populației, ca indicele prosperității națiunii.[5]

Adolf Quetelet, statistician belgian, contribuie decisiv la apariția demografiei ca știință independentă.

Francezul **Achille Guillard** (1799-1876), în publicația sa din 1855: "Elements de statistique humaine ou de démographie comparée" (Elemente de statistică umană sau de demografie comparată), **pentru prima dată folosește termenul de demografie**. După propria concepție, consideră că **demografia „descrie masele cu ajutorul cifrelor**, fiind o știință a faptelor, care nu se împacă cu raționamentele abstracte. Născută din observații pozitive, **demografia are propriile sale principii**, bazate exclusiv pe legea numerelor mari sau pe calculul probabilităților" [25].

Încetul cu încetul, **demografia**, ca știință nouă își definește conținutul și își fixează metodologia, rămânând a fi **înrudită cu disciplinele** de statistică, geografie, istorie, sociologie, politologie, drept, politici sociale economie, igienă, medicină, psihologie ,etc.

Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), agronom, economist și statistician. A organizat și condus primul oficiu național de statistică din Moldova.

Lucrarea sa "Povățuiri pentru catagrafia Moldovei" (1859) este considerată ca manual sintetic de teorie a statisticii. El **definește statistica demografică, ca știință a faptelor sociale**, exprimate prin termeni numerici. [1]

Dionisie Pop Martian (1829-1865) - economist și statistician. A organizat primul oficiu de statistică din Țara Românească. A condus organul central de statistică al Principatelor Unite. În opinia lui, statistica studiază în expresie numerică fenomenele naturale și sociale. Scopul demografiei statistice este de a descoperi cauzele, efectele și legitățile care domnesc viața universală a naturii și cea particulară a popoarelor.

La sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX, demografia începe o nouă etapă a evoluției sale, prin extinderea și perfecționarea metodelor specifice de investigare, prin introducerea largă a instrumentului matematic în prelucrarea și analiza statistică a datelor, prin gândirea statistică de interpretare analitică a fenomenelor de masă și obținerea concluziilor inductive.

În anii 1920-1930 apar primele încercări de demografice de colaborare internațională în inițierea studiilor și interpretarea fenomenelor demografice în corelație cu alte fenomene sociale [24].

Demografia devine recunoscută ca știință socială.

Ea poate fi împărțită în două mari capitole:

A. structura populației (volumul populației, distribuția pe sexe, grupe de vârstă, medii (urban și rural), studii, profesii etc.). populația studiată la un moment dat, în cadrul recensămintelor, apare într-o secțiune transversală, - demografie orizontală;

B. mișcarea populației, evoluția de-a lungul anilor a fenomenelor demografice, privind natalitatea, mortalitatea și mobilitatea etc. Populația studiată la un moment dat, apare ca într-o secțiune sagitală - demografie verticală.

2. Debutul teoriilor despre populație. Clasificarea teoriilor. Teoriile privind studierea populației permit redarea tendințelor istorice, evenimentelor inteligibile, înțelegerea fenomenelor demografice, însușirea teoriilor, formarea gândirii demografice necesare, în explicarea stării și a modului de viață al populațiilor în mediile sale, economic, social, politic, pentru fundamentarea raționamentelor politicilor sociale, calitative. Începând cu secolele XVI și XVII, **teoriile asupra populației** și controlul acestora au început să dobândească interesul și importanța actuală.

Teoria populației: - reprezintă ansamblu de cunoștințe, prin care se explică evoluția populației, procesele demografice, cu ajutorul factorilor biologici, social, economici și culturali, având în centrul atenției raportul dintre populație și resurse, dintre populație și producția mijloacelor de subzistență. [20, p.358-359].

Ca orice știință, demografia are ca **sarcină** descoperirea legităților în virtutea cărora evoluează procesele populației. În legitățile demografice se reflectă numeroase legi biologice, sociale, culturale, etc., în complexul cărora rolul determinant aparține factorului economic.

Se cunosc mai multe criterii de clasificare a teoriilor referitoare la populație.

Într-o clasificare foarte generală, **teoriile** despre populație pot fi împărțite în **malthusiene și antimalthusiene**.

Clasificarea teoriilor (T) despre populație în opinia autorilor				
Smulevici B. I	Sorokin P. A. T sociologice	Schumpeter J A	ONU:	Warren S. Thompson
T malthusianisme și variantele sale T naturaliste , psihologice și eclecticice T sociologice , biologice și antropologice	- școala (Șc): bio-organicistă; - șc. antroporasială; - șc. sociologică; - șc. economică	T populaționiste T malthusiene T bunăstării școlile biologiste	T lui Malthus; T lui Marx; T școlii clasice și neoclasică economice T matematice, biologice și sociologice; T optimaliste; T tranziției demografice	Doctrina lui Malthus T naturaliste despre creșterea populației T sociale despre creșterea populației

După autorul Smulevici B. I., **teoriile despre populație** pot fi împărțite în:

1. teorii care consideră **creșterea populației drept factor al mizeriei**, șomajului și războiului (**malthusianismul**) și variantele sale;

2. teorii naturaliste, psihologice și eclecticice;

3. teorii sociologice, biologice și antropologice.

Sorokin P. A., clasifică teoriile sociologice despre populație, grupându-le după școli teoretice:

- școala bio-organicistă; - școala antroporasială; - școala sociologică; - școala economică.

Teoriile strict demografice le diferențiază după modul în care interpretează numărul și densitatea populației în raport cu migrația, revoluția, războiul, progresul economic, organizarea socială, instituțiile politice și sociale [18].

Schumpeter J. A. le clasifică în teorii populaționiste, malthusiene, teoria bunăstării, școlile biologice.

Studiul ONU le împarte în:

- teoria lui Malthus, teoria lui Marx,

- teoriile matematice, biologice și sociologice,

- teoria școlii clasice și neoclasică economice,

- teorii optimaliste, teoria tranziției demografice.

Demograful american **Warren S. Thompson** clasifică teoriile despre populație în: - doctrina lui Malthus, - teorii naturaliste despre creșterea populației, - teorii sociale despre creșterea populației.

1. Teoria mercantilistă și teoria fiziocrată. La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVII-lea, în Europa, se dezvoltă un prim curent de gândire economică – mercantilismul, constituind suportul teoretic al politicii de acumulare a capitalului practicate de un șir de state.

Teoria mercantilistă, apărută în secolul XIV, promova ideile conform cărora populația numeroasă este expresia bunăstării naționale, asigurând o forță de muncă numeroasă și o armată suficientă.

Frederic cel Mare al Prusiei afirma că numărul populației exprimă bunăstarea statelor, ideie susținută de mercantili din Germania, Franța, Italia, Spania etc.

Sydney H. Coontz, autorul teoriei mercantiliste, dezvoltată în cadrul școlii pronataliste din secolele XVI-XVIII, preocupată de forța națiunii (regală), decât de standardele de viață ale locuitorilor. Conform acestei doctrine, **fiecare națiune** trebuie să-și propună o populație numeroasă, asigurându-le locuri de muncă, o piață și o sursă de soldați pentru politici expansioniste.

Mercantilismul are două caracteristici esențiale: **1. Comerțul** - ramură importantă în economie; **2. Rolul implicării statului în economie**, prin practicarea unor politici intervenționist protecționiste. Mercanteliștii considerau comerțul izvor al avuției, iar comerțul exterior, factor unic ce contribuie la sporirea cantității de bani dintr-o țară. Ei au abordat pentru prima dată economia de profit, problema importului de mărfuri străine, cu ajutorul politicii vamale.

În anul 1616, **Antoine de Montchréstien**, francez, unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai mercantilismului, folosește pentru prima dată, **termenul de economie politică** pentru a denumi știința economică, cu termenul din limba greacă (oikos = casă; nomos = lege; politeia = cetate, oraș, societate). Politicile economice recomandă necesitatea înființării unor manufacturi de stat, interzicerea ieșirii din țară a materiilor prime necesare industriei naționale, limitarea intrării manufacturilor străine, practicarea comerțului numai de către cetățenii țării respective.

Secolele XVI-XVII-XVIII, marchează ascensiunea puternică a burgheziei, cucerirea puterii economice și politice, **dezvoltarea capitalismului**, proprietății de tip capitalist, bazat pe relația dintre capital și forță de muncă salarizată, axată pe construcția dintre burghezie și proletariat. Capitalismul ar fi apărut în sec. al XVI-lea și s-a dezvoltat în Anglia în sec. al XIX-lea (K. Marx). În sistemul economic capitalist, mijloacele de producție nu le dețin producătorii direcți, ci deținătorii de capitaluri.

Teoria laissez – faire, doctrină economică fiziocrată, considerată ca prima școală economică „științifică”, apărută în prima jumătate a secolului al XVIII, în opoziție cu teoria și politica mercantelistă. Fiziocrații duceau o politică de neimplicare a statului în viața locuitorilor săi prin diverse reguli și regulamente mercantile. Fiziocrații au formulat cunoscuta lozincă a liberalismului economic «laissez-faire, laissez-passer» (lăsați lucrurile să-și urmeze cursul lor firesc). Fiziocrații reduceau economia la agricultură, singura ramură considerată capabilă să creeze «produs net», promovând teza necesității descoperirii legilor obiective care ar gestiona ordinea naturală de creștere a populației și funcționarea societății. Fiziocrații susțineau importanța concurenței și mecanismului liber al prețurilor.

Conceptia fundamentală a **fiziocraților** este redată în lucrarea «Tabloul economic» (1758), scrisă de francezul **François Quesnay** (1694-1774), considerat în istoria gândirii economice autorul primei reprezentări a circuitului macroeconomic. El considera **negativă multiplicarea exesivă a populației, producând sărăcie** prin depășirea mijloacelor de sub existență.

Adam Smith (1723-1790), economist, filosof și teoretician scoțian, considerat “părintele” economiei politice moderne. Afirma că o creștere a bunăstării populației duce la creșterea populației, iar dezvoltarea populației contribuie, la starea de fericire a umanității. În anul 1776 publică lucrarea “O cercetare asupra naturii și cauzelor avuției națiunilor”, în care argumentează că **munca este izvorul tuturor avuțiilor**. A. Smith s-a impus prin analiza riguroasă a diviziunii muncii, prin abordarea sistematică a teoriei valorii, a prețurilor și monedei și prin viziunea sa optimistă asupra evoluției economiei de piață [17].

Utopiștii susțineau că progresul uman va conduce la apariția societății perfecte, care nu va avea nevoie de instituții coecertive. Societatea perfect organizată va progresa continuu, indiferent de creșterea și mărimea populației, având rolul de a spori resusrele. William Godwin, Daniel Malthus considerau că n-ar trebui să existe restricții privind creșterea populației, ea se va stabili de la sine fără intervenție exterioară.

4. Maltusianismul. Teoria lui Malthus despre populație [12]. Thomas Robert Malthus (1766–1834) – economist și teolog englez, „**părintele studiului demografiei moderne**”, publică în 1798 lucrarea “Eseu asupra populației”, în care se pronunță împotriva ideilor utopiste.

Eseul avea la bază studiul populației SUA a cărei dublare era anticipată în viitorii 25 de ani, susținând idei legate de adulter, homosexualitate, controlul nașterilor, avort, reținere morală, sterealizare – idei considerate imorale de către societatea anglicană.

Sterilitate: 1. Starea, însușirea a ceea ce este steril; 2. **incapacitatea unui organism viu de a procrea.** Incapacitatea de reproducere poate fi congenitală, consecutivă unei maladii sau unui accident sau poate fi provocată intenționat (sterilizare). Ideile de bază ale teoriei malthusiene despre populație, **întemeiată de Thomas Robert Malthus** sunt următoarele: a) dacă nu intervin puternice obstacole, preventive sau restrictive, populația tinde să se dubleze la fiecare 25 de ani;

b) în timp ce mijloacele de subzistență cresc în progresie aritmetică (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, ...13 etc.), populația crește în progresie geometrică (1, 2, 4, 8, 16, 32, 64, 128, 256, ... 4096), astfel încât se adancește progresiv decalajul dintre numărul populației și mijloacele de subzistență disponibile.

Prin urmare, **populația aflată în mizerie este o populație excedentară, o populație absolută**, ea fiind rezultatul acțiunii unor legi naturale, etern valabile. **Vinovată de starea de mizerie** în care se află, **este însăși populația** aflată în această stare, pentru că este **prea numeroasă**. Creșterea producției v-a putea asigura doar o mică parte din necesarul creșterii populației.

Ieșirea dintr-o asemenea situație nu se poate face prin schimbarea rânduieilor social-economice, ci prin reducerea numărului absolut al populației. Soluția malthusiană demo-economică este strict demografică: **reducerea numărului populației prin reducerea drastică a natalității**, cu prioritate din rândul populației aflate în stare de sărăcie. Thomas Robert Malthus a marcat evoluția concepțiilor despre populație: - pentru prima dată, a pus clar problema raportului dintre populație și dezvoltare;

- a provocat amplificarea preocupărilor privind studiul populației, dezvoltarea demografiei ca știință.

Toate ideile și concepțiile ulterioare despre populație ca și politicile demografice au fost clasificate în maltusiene (neomaltusiene) sau antimaltusiene.

David Ricardo (1772–1823) – publică în 1817 lucrarea „Despre principiile economiei politice și impunerii”, aducând contribuții marcante la teoria valorii, a prețului, repartiției, emisiunii monetare, precum și în teoria rentei și a schimburilor economice internaționale. După ce Ricardo D. a inclus în teoria salariului elaborată de el, conceptele lui Malthus, întreaga teorie a căpătat denumirea de Malthusiană-Ricardiană. Malthus și Ricardo vorbeau despre oscilații periodice (Cicluri Demografice) ale numărului populației, care urmau să fie însoțite de fluctuațiile prețurilor, rentei pentru pământ, a profiturilor și salariilor reale, ceea ce conducea la formarea viziunilor privind caracterul oscilant al procesului economic în ansamblu [15].

Fazele ciclului demografic.

Prima fază – faza creșterii - perioada colonizării interne. Se caracterizează prin: *existența pământurilor libere, creșterea rapidă a populației, extinderea terenurilor arabile, prețuri mici dar în continuă creștere la cereale, salariu real mare, un nivel de consum relativ înalt (dar în continuu declin), construcția de noi localități rurale (sau restabilirea celor distruse), stagnare în dezvoltarea orașelor și meșteșugurilor, dezvoltare nesemnificativă a chiriei și cămătăriei.*

Faza a doua – etapa de Comprimare, începe după epuizarea terenurilor libere. Se caracterizată prin: *dezvoltarea meșteșugurilor și a cămătăriei, creșterea productivității (recoltei) agricole și creșterea demografică, lipsa pământurilor libere, fragmentarea loturilor țărănești, prețuri ridicate al rentei pentru pământ, prețuri exagerate la pâine, salariul real mizer, consum scăzut al populației, ruina țărănilor și plecarea lor la orașe, creșterea orașelor, creșterea numărului de șomeri și cerșetori, revoltele înfometateților, mișcări sociale pentru echitate și reforme sociale, tendințe de centralizare a puterii și de instaurare a regimurilor autoritariste, importuri masive de produse alimentare, războaie externe de acaparare a noilor teritorii și diminuării presiunii demografice interne, etc.* Situația economică în această perioadă a „economiei tensiunilor maxime” este foarte instabilă, țărănilor le lipsește rezerva necesară de grâne și orice secetă sau război pot conduce la foamă și colaps economic și social.

A treia fază a ciclului demografic o constituie criza economică și socială, caracterizată prin: *declinul meșteșugurilor și comerțului, prețuri înalte la pâine și prețuri scăzute pentru pământ, războaie civile și externe, foamete, epidemii, catastrofe demografice, moartea în masă a populațiilor, pustiirea/distrugerea orașelor, redistribuirea proprietății, reforme sociale însoțite de revoluții*. Un nou Ciclu Demografic începe doar după încetarea războaielor și refacerea stabilității sociale și statale.

Marchizul **de Condorcet**, filosof francez, sugera ideea, că fertilitatea poate fi controlată, în căsătorie. **Social-democrații** promovau planificarea nașterilor prin contracepție, avort, sterilizare.

1. Teoria marxistă despre populație.

Karl Heinrich Marx (1818-1883) a făcut cea mai cuprinzătoare critică științifică a teoriei lui Malthus, atacând virulent teoria malthusiană. Marx explica suprapopularea ca un eșec al capitalismului în asigurarea locurilor de muncă. Acumularea capitalistă produce suprapopulație relativă și fiecare mod de producție are propria sa lege a populației. Odată cu acumularea capitalului, pe care ea însăși o produce, populația muncitorească produce în proporție mereu crescândă mijloacele pentru propria sa transformare în suprapopulație, istoricește valabile. El a asociat suprapopularea cu șomajul actual sau latent descriind legătura suprapopulării ca pe un fenomen esențial, legat de sistemul capitalist. [20 pag. 359-360].

Legea populației, lege obiectivă a modului de producție capitalist, determină bazele existenței, menținerii și reproducerii forței de muncă. Suprapopulația este produsul necesar al acumulării, ea devine condiția de existență a modului de producție capitalist, formând armata industrială de rezervă a capitalului.

Suprapopulația relativă în capitalism există în forme variate: - **flotantă** - muncitorii își pierd locul de muncă, pe o perioadă de timp, din cauza introducerii noilor tehnologii, închiderii firmelor mici; - **latentă**, include populația agricolă care și-a pierdut gospodăriile și nu-și găsește ocupații neagricole, - **stagnantă**, populație ce formează forță de muncă la domiciliu. Din punctul de vedere al raportului dintre suprapopulația relativă și fenomenele demografice, K. Marx stabilește următoarea legitate: „... nu numai masa nașterilor și a deceselor, dar și mărimea absolută a familiilor se situează în raport invers cu mărimea salariului, deci cu masa mijloacelor de subzistență de care dispun diferite categorii de muncitori” [14].

Comuniștii marxști, teoria malthusiană au interpretat-o ca pe o capitulare a sistemului capitalist. Ei susțineau, că **un stat socialist oricând va fi capabil să-și hrănească populația**, orice dimensiune ar fi avut.

Kautski K. arată că fiecare societate, clasă, națiune are condițiile demografice specifice pentru natalitate și creșterea populației. El analizează raportul dintre munca femeilor – accesul lor la educație, la munca socială – și fertilitate: „**Istoria fertilității umane este istoria muncii femeilor**”. [30, p.360-361].

7. Teorii moderne despre populație. Tendințe contemporane. Datorită dificultăților existente în măsurarea calității vieții oamenilor, în determinarea standardelor de viață la nivel de comunitate, regiune, țară, majoritatea demografilor și economiștilor secolului XX au evidențiat importanța resurselor naturale pentru populație, distribuția lor pe vârste, securitatea socială, forța de muncă și educația „capitalului uman”, toate fiind elemente complementare în alegerea teoriilor și politicilor populaționale [24].

7.a. Neomalthusianism (teorie suprapopulării globului), doctrină burgheză contemporană care reia teoria lui Malthus a pretensei suprapopulări a globului, **propunând soluții de exterminare în masă a populației** de reducere a populației prin intermediul diferitor mijloace, începând cu limitarea nașterilor prin metode contraceptive.. (< fr. néo-malthusianisme). Reprezentanți principali: W. Vogt, F. A. Pearson, F. A. Harper, R. C. Cook, J. Huxley, P. Reboux.

Charles Bradlaugh, și Annie Besant considerau că extinderea cunoștințelor despre reducerea fertilității celor săraci, prin intermediul contracepției, reprezintă soluțiile necesare de reducere a populației.

7.b. Teoria populației optime, apare la începutul secolului XX, ca un concept științific, lansat de către un economist suedez, dezvoltat în continuare de către demografi și economiști din diferite țări, bazându-se pe noțiunea de mediu fericit. În orice zonă sau țară la un moment dat trebuie să existe o anumită populație care să asigure nivelul cel mai ridicat de bunăstare pentru națiune sau popor, măsurată prin unele obiective stabilite. Acest nivel al populației este undeva între supra-și subpopulare.

Populație Optimă - număr al populației socotit optim pentru o țară, în raport cu suprafața, resursele existente, gradul de dezvoltare etc. Printre adepții teoriei populației optime sunt: Platon, Thomas Morus, Botero, Machiavelli, Quesnay, Adam Smith, Edwin Cannan, suedezul Knut Wicksell, Paul Mombert etc.

După **Edwin Cannan**, optimul populațional este reprezentat de acel număr al populației care este în concordanță cu creșterea producției pe un locuitor, fiind un concept dinamic.

Knut Wicksell susține că optimul populației sunt avantaje create de diviziunea muncii, organizarea industrială și alți factori, care compensează exact scăderea productivității muncii pe care ar genera-o în cazul creșterii populației, diminuării suprafeței terenurilor și resurselor naturale pe un locuitor.

Alfred Sauvy lansează cea mai completă formulare a teoriei optimului populației.

În opinia lui, între o populație maximă și una minimă se situează o populație optimă – „aceea care asigură în modul cel mai satisfăcător realizarea unui obiectiv determinat” [30]. Obiectivele pot fi: nivelul de trai (obiectiv economic), viteza de creștere a nivelului de trai, ocuparea întregii populații în vârstă de muncă, puterea, longevitatea, sănătatea, cultura, numărul locuitorilor etc. Cel mai important este optimul economic. A. Sauvy pune accentul pe ritmul optim de creștere a populației. El demonstrează avantajele economice și sociale ale unei populații în creștere, considerând că valoarea oamenilor decide în mai mare măsură avantajele naturale, densitatea sau creșterea demografică.

O variantă a teoriei populației optime poate fi considerată **teoria populației staționare sau a ritmului zero de creștere a populației**, care a căpătat largă răspândire în ultimii ani. S-au examinat avantajele și dezavantajele economice ale unei populații staționare. Această teorie este legată de teoria limitelor creșterii economice. După unii, **o populație staționară** ar realiza o serie de avantaje economice. Alți demografi consideră că populația staționară ar crea o serie de dezavantaje: îmbătrânirea demografică, o receptivitate mai redusă la progres, o diviziune a muncii mai redusă. Între momentul instalării ratei nete de creștere egală cu 1 și cel al instalării ritmului zero de creștere a populației, intervalul de timp este de 40-70 de ani. [20, p.365-366].

În analiza optimului populațional sunt implicate și conceptele de „populație minimă” și „populație maximală”. **Populația minimă** este acel număr sub care un grup dintr-un mediu dat nu poate supraviețui pe termen lung. Se impune un număr minim de indivizi pentru diviziunea muncii și susținerea numărului de parteneri maritali etc. **Populația maximă** se referă la acel număr peste care un grup dintr-un mediu dat nu îl poate depăși. Standardele de viață ale acestora vor fi cel mai puțin compatibile pentru viața umană. Un adaos ulterior la numărul deja existent va duce la o creștere a ratei de mortalitate. **Atât în populația maximă cât și în cea minimă, indivizii trăiesc doar la limita subzistenței**, care nu este favorabilă abordării nici bunăstării individului, nici forței naționale. Teoria optimului populațional a fost criticată din motive că:

1. Teoria are un caracter static nu se poate aplica la orice populație tradițională agricolă;
2. Populație optimă este dificil de determinat; nu sunt disponibile rezultate științifice.
3. Aplicarea în politici este neclară, chiar și în cazul unor evaluări fidele, precise și optime.

7.c. Teoria tranziției demografice. Tipuri de evoluție demografică. Legea tranziției demografice. Schimbările demografice, de la sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX, în țările industrializate, manifestate în procesul tranziției demografice, prin treceri de la rate înalte și oscilante ale natalității și mortalității, la rate scăzute ale natalității și mortalității, au fost observate de către demograful francez **Adolphe Landry**. El lansează conceptul „revoluției demografice” (1909), prin care se semnifică fenomenul de schimbare a indicatorilor natalității, mortalității și ai bilanțului natural într-o perioadă de timp. A. Landry constată că populația, în evoluția sa, trece prin anumite tipuri (regimuri) de reproducere, delimitând 3 regimuri: **1. primitiv**, specific pentru oamenii din perioada primitivă. Se caracterizează prin faptul că mijloacele de subzistență limitează creșterea populației; **2. intermediar**, tipul tradițional de reproducere (specific societății bazate pe economia agrară). Mortalitatea scade, urmată de scăderea fertilității; **3. regimul contemporan** (modern) tipul contemporan (rațional) de reproducere, este marcat de un echilibru între fertilitate și mortalitate. Orice trecere de la un regim (tip) demografic la altul poate fi considerată o revoluție [19, p.54]. Fiecare tip de reproducere (regim demografic) are o anumită corelație a celor două componente de bază ale reproducerii – natalitatea și mortalitatea.

În anul 1929, **W. Thompson** redenumesc conceptul lui A. Landry „revoluție demografică” în „tranziție demografică”, perioadă care cuprinde trei faze în care natalitatea și mortalitatea scad. Studii mai aprofundate ale comportamentului demografic sunt realizate după anul 1940, când s-a ajuns la ideea că tot mai multe state intră în procesul trecerii de la un tip de reproducere la altul, urmând o cale asemănătoare.

În 1945, demograful **Fransis Notestein**, în lucrările sale contribuie la consolidarea concepțiilor propuse de către A. Landry și W. Thompson referitor la existența celor trei tipuri de creștere a populației, **fundamentând conceptul de tranziție demografică în teorie**, conform căruia **populația în evoluția sa trece prin anumite faze**.

Societățile agricole tradiționale aveau rate înalte ale fertilității pentru a compensa marile rate ale mortalității; scăderea fertilității are loc după scăderea mortalității (în special a ratei mortalității infantile), acestea fiind influențate de schimbările din viața socială, fiind acompaniate de industrializare, urbanizare și educație; ratele fertilității au început să se reducă, deoarece copiii devin mai costisitori și mai puțin valoroși din punct de vedere economic [27]. Tot în anul 1945 apare lucrarea lui **K. Davis** [11], care contribuie la dezvoltarea conceptului de tranziție demografică.

Un aport deosebit în explicarea tranziției demografice a adus **C. P. Blacker**, prin faimoasa teorie a „fazelor” desfășurării tranziției demografice, menționând printre primii că în procesul tranziției demografice populația trece prin anumite stadii sau cicluri [8].

C. P. Blacker propune o teorie a „stadiilor”, cu cinci faze, preluată apoi și de alți cercetători:

1) faza staționară, caracterizată prin natalitate și mortalitate foarte înalte; **2) faza de expansiune incipientă** – mortalitatea începe să scadă; **3) faza de expansiune tardivă** – natalitatea începe să scadă și ea, însă mortalitatea scade mai rapid; **4) faza staționară** – are loc reechilibrarea natalității și a mortalității la niveluri mai scăzute; **5) faza declinului** – natalitatea are niveluri mai scăzute decât mortalitatea și se înregistrează un bilanț natural negativ [10, p.300].

În deceniile următoare apar lucrările autorilor (A. J. Coale, J. Caldwell, J. C. Chesnais, A. Vişnevskii [25] ș.a.) care îmbogățesc teoria tranziției demografice, treptat înțelegându-se că **fenomenul tranziției demografice este legic tuturor statelor lumii**.

J. C. Chesnais divizează perioada de desfășurare a tranziției în trei faze importante: **a) faza pre-tranziție**, prima fază caracterizată prin creșterea neînsemnată a populației, prin rate înalte și oscilante ale natalității și printr-un nivel scăzut al sporului natural. Nivelul natalității era reglat spontan de nivelul mortalității fără de nici o intenție sau reglare conștientă a lui.

Nivelul mortalității era reglat și el spontan de cantitatea de mijloace de subzistență disponibile;

b) faza tranzițională, a doua fază, în care se produc progrese social-economice și transformări semnificative în medicină. Ca rezultat, mortalitatea scade rapid. Într-o primă etapă, sporul natural tinde să crească. Are loc creșterea numerică maximă a populației, după care, pe măsură ce nivelul natalității se apropie de cel al mortalității, natalitatea se reduce progresiv, începe declinul natalității.

c) faza tranziției încheiate, faza a treia, de creștere lentă a populației, datorită natalității scăzute, **în rezultatul exercitării unui control conștient și eficace asupra fertilității**. În această fază, ratele natalității și mortalității se stabilizează la niveluri scăzute, cu un spor natural scăzut. Conform acestei teorii, în funcție de evoluția demografică (natalității și mortalității) **oricare populație înregistrează** diferite perioade de evoluție demografică [28, p.106].

Unii autori evidențiază și **a patra fază**, denumită **faza post-tranziție**, în cursul căreia nivelul natalității scade sub cel al mortalității, înregistrându-se o reducere a numărului absolut al populației.

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui **J. C. Chesnais** [6] în dezvoltarea teoriei tranziției demografice este susținerea faptului că **fiecare țară are profilul propriu de desfășurare a tranziției**. Autorul propune câteva tipuri și modele ale tranziției demografice. **A) Tipul I** include țările mai dezvoltate ale Europei; acestui tip îi corespunde o rată anuală de creștere mai joasă de 2%, iar durata tranziției demografice este foarte lungă – 75-200 de ani. **Acest tip poate fi divizat în trei modele:**

1. Modelul nordic, cu o perioadă de tranziție foarte lungă – un secol și jumătate și o creștere maximă în perioada 1870-1880; **2. Modelul vestic**, cu o perioadă de tranziție îndelungată – aproximativ un secol, creșterea maximă fiind în jurul anului 1900;

3. Modelul sudic, cu o perioadă de tranziție de 70-90 de ani, creșterea maximă fiind după anul 1900.

B) Tipul II include țările de imigrație: SUA, Canada, Argentina, Uruguay etc. Datorită imigrației populației adulte și îmbătrânirii populației, **în această grupă de state** se observă doar tendințele de reducere a creșterii populației, ceea ce este caracteristic pentru fazele finale de desfășurare a tranziției (autorul susține că în aceste state are loc o semitranziție).

C) Tipul III, în care se înscriu **țările în curs de dezvoltare**. Aceste state se remarcă prin scăderea fertilității. Creșterea maximă depășește 2%, uneori chiar 4% pe an.

Perioada tranziției demografice este în cele mai multe cazuri relativ scurtă, de 40-80 de ani. Numeroasele state și diversitatea situațiilor demografice a făcut posibilă diferențierea în câteva subtipuri: • țări cu o creștere de 2-2,5% pe an (cazul Indiei); • țări cu o creștere de 2,5-3% pe an (Egiptul); • țări cu o creștere mai mare de 3% pe an (Mexic, creșterea de peste 3% s-a menținut mai puțin de 20 de ani) [28].

În România problematica tranziției demografice este tratată de V. Trebici [19, 20], V. Ghețau, Al. Ungureanu [21] ș.a., iar în Republica Moldova – de C. Matei, O. Gagauz, V. Sainsus, V. Sochircă, A. Grozav etc.

Opiniile autorilor privind teoria tranziției demografice sunt împărțite. Unii o acceptă fără rezerve, considerând că această teorie ofera o explicație științifică a procesului tranziției demografice, efectuarea unor prognoze științifice privind evoluțiile viitoare ale populației, aflate încă în faza pre-tranzițională, confirmând ideile că toate populațiile vor parcurge, mai devreme sau mai târziu, procesul tranziției demografice. Alții susțin, că nu este o teorie ci, o generalizare demografică empirică, o încercare de explicare post-factum a unor evoluții demografice trecute.

7.d. Teoriile conspirației privind populația. Orientări de eradicare a suprapopulației.

În 1953, președintele **Dwight Eisenhower** primind rezultatele unor studii statistice comandate de predecesorul său, **Harry Truman**, care prognozau că înainte de finele secolului XXI, numărul locuitorilor planetei va fi mai mare de 41 de miliarde! Ca rezultat, al acestor estimări, experții statelor dezvoltate încep să inițieze și să dezvolte diferite teorii, metode, programe de eradicare a suprapopulației:

- **de sterilizare și avortare, planning familial** sau de combatere a HIV/SIDA, distrugerea valorilor familiei tradiționale, promovarea depravării sociale, infanticidul, crearea artificială a virusurilor, declanșarea epidemiilor, intoxicațiilor alimentare, mutațiile genetice asupra oamenilor, plantelor, animalelor, provocarea războaielor, foametei, etc., – sunt doar unele dintre multiplele metode de control populațional.

Henry Kissinger în NSSM în lucrarea National Security Study Memorandum, (1974), scria: „Există pericolul ca țările puțin dezvoltate să considere motivele țărilor bogate ca o formă de imperialism economic rasial. O asemenea percepție, adaugă el, ar putea crea serioase repercursiuni asupra proiectului de stabilitate populațională”. **Vârstnicii sunt consumatori inutili. Populația lumii trebuie redusă cu 50%**. “Reducerea populației țărilor sărace este vitală pentru securitatea statelor dezvoltate” [8].

Brower David, directorul executiv Sierra Club, declara: **"Graviditatea ar trebui să fie o crimă împotriva societății**, cu excepția cazului în care părinții dețin un permis de la guvern. Toți părinții ar trebui să fie indemnați să folosească produse contraceptive, guvernul furnizând antidoturi cetățenilor aleși pentru fertilizare"[13]. **Odată ce populația este scapată de sub control, este nevoie de guvern autoritar, chiar fascist, pentru reducerea ei...** Pentru a reduce rapidă a populației, va trebui să trimiteți toți bărbații la luptă și să ucideti un număr semnificativ de femei fertile

...Cel mai rapid mod de a reduce populația este prin foamete, ca în Africa, sau prin boli cum ar fi Moartea Neagra " - **Thomas Ferguson**, Departamentul de Stat pentru Populație. <http://www.antena3.ro/exte> ne/populatia-lumii-trebuie-reduca-cu50-numai-asa-nati

Bill Gates pasionat de vaccinuri, a finanțat programe de vaccinare pentru lumea a treia și a investit sute de milioane de dolari în tehnologii de „castrare temporară”. Numele lui Gates s-a citat, când Guvernul Republicii Ruandeze (situată în inima Africii, fără ieșire la mare) a anunțat, că va controla rata natalității în

țară prin sterilizarea voluntară a bărbaților. Până în 2015, unul din șapte ruandezi va fi infertil [27]. Programul e finanțat de Fondul HIV/SIDA al ONU. **Bill Gates, David Rockefeller**, militau pentru depopulare. Soțul reginei Elisabeta a II-a, Prințul Philip, declara în august 1988 pentru Deutsche Press: "Dacă m-aș reîncarna, aș dori să revin pe pământ ca un virus ucigaș care să reducă populația umană."

Teoria infectării intenționate a populației cu viruși distrugători (virusul HIV) a provocat mișcări de masă în anii 1980, ani, 2008-2011, după ce moartea unui număr mare de oameni a fost asociată cu boli ca gripa aviară, gripa porcinească sau boala vacii nebune.

8. Thierry P. Millemann. Clivaje demografice, informaționale și politico-economice în gestionarea populațiilor [13].

Thierry P. Millemann, doctor în economie și consilier al unor mari corporații este autorul zguduitorii lucrări „Fața ascunsă a lumii occidentale”, publicată în 2005, tradusă în română în 2008.

Milleman descrie **trei principale clivaje** (clivaj= proprietatea de a se diviza în părți, sub influența unor acțiuni): 1. Clivajul **demografic**; 2. Clivajul **informațional**; 3. Clivajul **politico-economic**. Creșterea exponențială a populațiilor duce la scăderea vertiginoasă a rezervelor naturale. Bunăstarea este reală pentru grupuri restrânse de oameni, în timp ce sărăcia, analfabetismul, se extinde tot mai mult.

Clivajul demografic, caracterizat prin suprapopularea unor zone geopolitice în care viețuiesc popoarele sărace (țările lumii a treia și statele dezvoltate din Asia) și subpopularea cronică a unor state occidentale. Suprapopularea face posibilă eliberarea teritoriilor în zone dezvoltate prin scăderea drastică a densității populației de origine și prin emigrări masive. În asemenea condiții, statele bogate se confruntă cu unele constrângeri majore: reducerea ritmurilor dezvoltării, alterarea identităților, conflicte de respingere a imigranților, import de sărăcie, șomajul populațiilor identitare, urmare a concurenței forței de muncă ieftină a imigranților. „Singura soluție a acestor populații va fi moartea, războiul pentru, a-și apropria bogățiile vecinilor lor, sau imigrarea spre zone salvatoare” [13].

Clivajul informațional. Mizele țărilor dominante sunt corelate propriilor interese, întăririi strategiilor de hegemonie, folosind *informația fragmentară*: generarea reflecției pertinente și a informației eronate. „Pentru unii, remarcă Th. P. Millemann, informația este o armă în serviciul puterii, în acest caz avem dezinformare. Informația devine o minciună divulgată prin acceptare sau omisiune, din prudență sau respect, devenind propagandă” [13].

De la F. Bacon încoace, se știe, că știința semnifică putere. Deținătorii potențialului informațional-cognitiv folosesc informația drept mijloc (manipulare, persuasiune, dezinformare dirijată) pentru a-și întări hegemonia. Cei rămași în afara acestui potențial din variate motive (sărăcie, analfabetism, subdezvoltare, acces limitat sau dirijat) își perpetuează statutul de dominați (informația la care au acces este cenzurată, cu statut de propagandă și rol de dezinformare). Pentru guvernele interne și cei ce guvernează lumea, abundența informațiilor și rapiditatea cu care se succed evenimentele reprezintă arme secrete ale dominației.

„Această situație grotescă, scrie Th.P. Millemann, permite conducătorilor planetei să inverseze cauzalitățile evenimentelor și să îndepărteze astfel responsabilitățile lor din acțiunea politică, în scopul satisfacerii propriilor nevoi. Adeseori auzim, că o anumită acțiune politică este rezultanta unei anumite situații. Acțiunea guvernamentală este astfel un răspuns la evenimentele petrecute. De fapt, problema constă, în separarea responsabilităților relațiilor dominante între actorii politici. Țările *dominate* răspund evenimentelor, iar țările dominante le conduc, chiar dacă este vorba despre un răspuns provocat printr-un act primar” [13]. Asemenea procedee prin care cauzalitățile sunt inversate, cu scopul precis al derobării de răspundere sau, cel mult, al distribuției egale a responsabilităților reprezintă *manipulări justificative* spre a induce percepția legitimității intervenționiste. Nici pe departe nu se pun scopuri de binefacere pentru dominați, ci numai interese convergente pe care marile puteri le au în menținerea hegemoniei [6].

Bunicii și părinții noștri și-au trăit viața așteptând venirea americanilor spre a-i salva de regimul totalitar exportat de sovietici, fără să știe că înțelegerile de la Yalta vizau interese geostrategice și nicidecum programe umanitare. Nici Războiul Rece n-a schimbat fondul problemei, căci nu soarta românilor preocupă pe americani, englezi, francezi, germani, ci probleme legate de supremații și zone de influență/dominație.

„Cu excepția cataclismelor meteorologice, toate evenimentele care s-au produs după sfârșitul celui de-al doilea Război Mondial, s-au înscris în strategiile occidentale de hegemonie, în planuri rezervate eradicării

intenționate a suprapopulării Lumii a Treia, în interesul supraviețuirii speciei umane, îndeosebi în folosul echilibrului politico-economic al civilizației occidentale, necesar creșterii și îmbogățirii sale” [6, p.11].

Clivajul politico-economic. Lupta împotriva creșterii exponențiale a populațiilor subdezvoltate sau în curs de dezvoltare și menținerea controlului resurselor naturale planetare de către țările occidentale reprezintă **cel de-al patrulea război mondial**, foarte bine pregătit în secret, început deja, în mod tacit, acum șaiszeci de ani. Războiul economic și mondializarea sunt ultimele etape ale acestui război, care nu constituie în sine un fenomen independent. Millemann scrie, că „pentru occidentali, problema esențială este să continue exercitarea hegemoniei, extrăgând la discreție rezervele naturale ale pământului, fără să asigure dezvoltarea populației autohtone, și păstrând controlul general al situației” [13, p.13,16-17].

În satisfacerea intereselor proprii, marile puteri utilizează **politica pretextului**, fundamentată în *finalități justificative* de dezinformare și manipulare, prin care creează *aparența legitimității* și, în această bază, conduce la susținerea acțiunilor sau măcar la adoptarea unei poziții neutre în rândurile actorilor. Elementul esențial în politica pretextului este reprezentat de *interesele convergente* ale actorilor dintr-o *situație pretext*, interese ce asigură resorturile poziționării într-un context indus (voluntar creat de utilizatorul politicii-pretext). Orice situație normal poate fi transformată în situație-pretext. Totul depinde de capacitatea actorului de a anticipa reacțiile și efectele, de dibăcia (viclenia) de a utiliza cele mai adecvate instrumente.

Politica pretext este unul din mijloacele prin care se menține exercitarea controlului aproape cvasi-total al marilor puteri, ea fiind o constantă în politica mondială a SUA, UE, Rusiei „care caută să-și legitimizeze acțiunile și intervențiile în fața unei țări, ostilă oricărei forme de război, dar foarte virulentă, dacă bunurile sau locuitorii ei se află în pericol sau sunt atacate” [13, p.66-67].

Societatea contemporană este bulversată de războaie economice, acțiune aparent pașnică, în care intervenția armată este înlocuită cu intervenția capitalurilor, frontul bătăliilor are loc pe piața capitalurilor, iar dominația militară violentă este înlocuită cu dominația economică. Aparența păcii pe perioade de timp, maschează continuitatea războiului cu alte mijloace, voalate, de statele occidentale.

Th. P. Millemann consideră războiul economic și mondializarea etape ultime ale celui de-al patrulea război mondial, concretizat în lupta împotriva creșterii exponențiale a populațiilor subdezvoltate sau în curs de dezvoltare și menținerea controlului resurselor naturale planetare de către țările occidentale. [13, p. 68].

Peste clivajele demografice, economice, sociale, politice se suprapun clivajele *informațional cognitive de potențial dominator și penurie subordonatoare*.

În cartea „Fața ascunsă a lumii occidentale”, Thierry P. Millemann, afirmă că în implementarea strategiei țărilor dezvoltate (numită „Prima lume” – în opoziție cu „lumea a treia”), după ce au reușit să preia conducerea mondială în 1945, Statele Unite joacă un rol crucial, prin trei direcții de acțiune complementare [6]: – țările dezvoltate au acaparat accesul la resursele energetice mondiale, – țările sărace sunt împiedicate să se dezvolte, fiind ținute în dependență economică, îndeplinind indicațiile țărilor dezvoltate, – eradicarea drastică a „suprapopulației”, îndeosebi în țările „Lumii a Treia”.

Întrebări recapitulative:

1. Povestiți premisele dezvoltării ideilor despre necesitatea studierii populației.
2. Definiți ce reprezintă demografia. Care sunt compartimentele de bază ale acestei științe.
3. Argumentați, de ce demografia este o știință socială.
4. Clasificați teoriile despre populație în concepția mai multor autori.
5. Ce reprezintă teoria despre populație. Argumentați de ce este necesară cunoașterea acestor teorii.
6. Prin ce se deosebește teoria mercantilistă de teoria fiziocrată?
 - a. Numiți adepții acestor două teorii.
 - b. Găsiți argumentele pro și contra în interpretarea acestor teorii.
7. Povestiți ce reprezintă teoria lui Malthus despre populație.
8. Numiți teoriile moderne despre populație și autorii acestor teorii.
9. Povestiți ce reprezintă teoria circulației elitelor, lansată de către Pareto Vilfredo.
10. Redați conținutul teoriei populației optime, numind autorii acestor teorii.

10.a. Găsiți originea acestei teorii în concepțiile filozofilor antici.

10.b. Prin ce se aseamănă și se deosebește această teorie de teoriile malthusiene.

11. Redați conținutul teoriei tranziției demografice.

Numiți autori care și-au adus contribuția la dezvoltarea acestei teorii.

12. Redați conținutul lucrării „Fața ascunsă a lumii occidentale”, publicată de către autorul Thierry P. Millemann. Argumentați poziția Dvs. față de această lucrare a lui Thierry P. Millemann. Ce v-a impresionat?

Sarcini de lucru:

1. Alcătuiți tabelul de mai jos, conform modelului prezentat.

Autori:	Esența concepției autorului	Opinii pro și contra, privind concepția
John Graunt (1620-1674)		
William Petty (1623-1687)		
E. Halley (1656-1742)		
Bernoulli (1654 - 1705)		
Pierre-Simon Laplace (1749-1827)		
Johann Peter Süssmilch (1707-1767)		
Karl Friedrich Gauss (1775-1855)		
Jean-Baptiste Moheau (1745-1794)		
Achille Guillard (1799-1876)		

2. Comparați concepțiile teoretice malthusiene cu cele marxiste.

2.a. Găsiți originea lor în concepțiile filozofilor antici

3. Alcătuiți câte un eseu, închipuindu-vă că trăiți într-o societate guvernată de politicile teoriei malthusiene (marxiste), care ar fi consecințele acestor teorii asupra populației?

3.a. Argumentați de ce.

4. Alcătuiți tabelul de mai jos după modelul propus.

Teoria	Autori:	Esența concepției	Asemănări/deosebiri	Opinii pro și contra
Fazele ciclului demografic	David Ricardo			
Teoria tranziției demografice	Adolphe Laundry			
	Thompson W.			
	Fransis Notestein			
	Blacker C. P.			
	Chesnais J. C.			

2. Explicați esența teoriilor conspirației cu privire la populație.

3. Formați 7 grupuri egale de participanți.

Fiecare grup urmează să se transpună imaginativ într-o anumită pătură socială, conform modelul de mai jos:

Imaginați-vă că sunteți	Sarcini	Argumente
1. grup Autorii și adepții teoriilor conspirației	Elaborați strategii de dezvoltare a populațiilor pentru fiecare categorie de state și cetățeni, în corespundere cu orientările teoriei conspirației	
2. grup Elita bogată, state cu economii puternic dezvoltate	Identificați beneficiile și riscurile teoriilor conspirației asupra statului Dvs. și asupra păturii sociale din care faceți parte.	
3. grup Cetățeni săraci din statele cu economii dezvoltate	Identificați problemele cu care s-ar confrunta această categorie socială, riscurile influenței politicilor teoriei conspirației. Ce acțiuni ar trebui să întreprindă masele sărace în apărarea drepturilor lor?	
4. grup Elita bogată din statele cu economii în tranziție	Identificați beneficiile și riscurile teoriilor conspirației asupra statului Dvs. și asupra păturii sociale din care faceți parte.	
5. grup Cetățeni săraci din statele cu economii în tranziție	Identificați problemele acestei categorii sociale, riscurile influenței politicilor teoriei conspirației. Ce acțiuni ar trebui să întreprindă masele sărace în apărarea drepturilor lor?	
6. grup Elita bogată din statele cu economii slab dezvoltate	Identificați beneficiile și riscurile teoriilor conspirației asupra statului Dvs. și asupra păturii sociale din care faceți parte.	

7. grup	Cetățenii săraci din statele cu economii slab dezvoltate	Identificați problemele cu care s-ar confrunta această categorie socială, riscurile influenței politicilor teoriei conspirației. Ce acțiuni ar trebui să întreprindă masele sărace în apărarea drepturilor lor?	
---------	--	---	--

4. Argumentați pozițiile respective în cadrul dezbaterilor.
 5. Alcătuiți un eseu pe tema: Viitorul Moldovei în contextul teoriilor moderne despre populație.
 6. Jocuri și dezbateri pe tema supraviețuirii, în condițiile poluării societății, depopulării populațiilor, robotizării speciei umane oamenilor, controlului comunicațional și comportamental exesiv, dispariției speciilor, supraexploatării etc.
 - 6.a. Studiul de caz: analizarea și dezbaterile pe tema supraviețuirii.
 - 6.b. Simularea - jocul de rol pe tema supraviețuirii: membrii grupului se pot identifica cu reprezentanții elitei și a oamenilor de rând robotizați.
 - 6.c. Dezbateri privind problemele supraviețuirii speciei umane etc.
- Proiectul poate consta dintr-o serie de dezbateri finalizate cu colaje, postere, eseuri, scenarii.

Bibliografie:

1. Badescu I., Dungaciu Dan, Baltasiu Radu, Istoria sociologiei contemporane, București: Ed. Eminescu, 1996, p. 668;
2. Durkheim E. Reguliile metodei sociologice. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1974;
3. Giddens A. Sociologie. București: Ed. All – Central European University Press, 2000;
4. Goodman Norman. Introducere în sociologie. București: Editura Lider, 1998;
5. Gorun Andrian. Secolul al XXI-lea și problemele majore ale lumii. În // Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale, Nr.3/2011: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**;
6. Guenon Rene. Criza lumii moderne. București: ed. Humanitas, 2008;
7. Herseni Traian. Sociologie. Teoria generală a vieții sociale. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982;
8. Iluț Petru. Tentația globalității exacte. în //Cunoaștere și acțiune (coord.Marga A.). Cluj Napoca: Ed. Dacia, 1985;
9. Ivanciuc Nicolae-Văleanu. Liberalismul în teoria economică și politică clasică (I și II), 1990;
10. Lallement Michael. Istoria ideilor sociologice. vol. I-II. București: Ed. Antet, 1997-1998;
11. Lixândroi Dorin. Modelarea deciziei economice. Concepte, algoritmi, analize, probleme și studii de caz. București: Editura Economică, 2014, p. 242 ISBN 978-973-709-711-8;
12. Malthus Th. R. Eseu asupra principiului populației. București: Editura Științifică, (1992);
13. Milleman Thierry P. Fața ascunsă a lumii occidentale. București: Pro Editură și Tipografie, 2008, p. 10-68;
14. Marx K. Capitalul. Vol. 1.// în Marx-Engels. Opere alese, vol. 23. București: Editura Politică, 1966;
15. Ricardo David. Despre principiile economiei politice și ale impunerii, vol. I, București: Editura Academiei, 1962;
16. Rotariu T., Iluț P. (coord.). Sociologie. Cluj-Napoca: Ed. Mesagerul, 1996;
17. Smith A. Avuția națiunilor, cercetare asupra națiunii și cauzelor ei, vol. I, Ed. Academiei Române, 1962;
18. Sorokin P. Social and Cultural Mobility, N.Y., The Free Press, 1959, p. 11; 139-152, 343, 495-540;
19. Trebici V. Demografie. București: Ed. Enciclopedică, 1996;
20. Trebici V. Mică Enciclopedie de Demografie. București: Edit.Șt.și Enciclopedică, 1975, p.358-359
21. Ungureanu I. Paradigme ale cunoașterii societății. Editura Humanitas, 1990 p. 137-156-159;
22. Wright Mills. Imaginația sociologică. București: Ed. Politică, 1975;
23. Zamfir C., Vlăsceanu L. (coord.). Dicționar de sociologie. București: Ed. Babel, 1993;
24. Базы демографии: Учеб. пособие/ П. И. Косов, А. Б. Берендеева. 2-е изд., доп. и перераб. – М.: ИНФРА – М, 2010;

25. Вишнеvский А. Г. Избранные демографические труды. В двух томах. М.: Наука. 2005 г.;
26. Демография: учебное пособие/кол. создателей; под ред В. Т Глушковой, Ю. А. Симагина. 5-е изд., М.: КНОРУС, 2010;
27. Демография. Современное состояние и перспективы развития/Под ред. Д. Н. Валентя. М.:Наука, 2006;
28. Дугин А. Этносоциология. М.: Академический проект, 2011;
29. Медков В. М. Введение в демографию. М.: МГУ, 2006;
30. Медков В. М. Демография: учебник. М.: ИНФРА-М, 2005;
31. Основы демографии: Учеб. пособие/ П. И. Косов, А. Б. Берендеева. 2-е изд., доп. и перераб. – М.: ИНФРА – М, 2010.

Тема 3: Populația. Evenimente, fenomene și procese demografice.

Sumar:

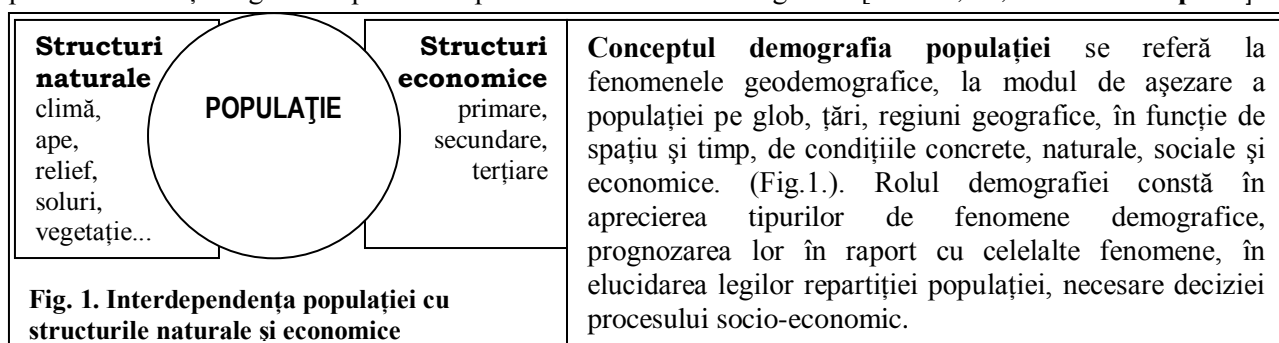
1. Populația – sistem demografic social.
2. Evenimente, fenomene, procese demografice, specifice modificării populației.
3. Structura forței de muncă: populația activă și inactivă.
4. Îmbătrânire demografică a populației.

1. Populația (umană) sistem demografic social.

Populația reprezintă o colectivitate statistică formată din persoane care trăiesc într-o anumită perioadă de timp, într-un teritoriu bine delimitat. Conform dicționarului demografic multilingv (ediția a doua, versiunea franceză, 1981), **demografia** (din grecescul „măsurarea populației”), **are „ca obiect de studiu populațiile umane, tratând dimensiunea, structura, evoluția și caracteristicile lor generale** considerate în special din punct de vedere cantitativ”.

DEMOGRAFIE: - știință care prin metode cantitative studiază fenomene și procese privitoare la numărul, repartiția geografică, structura, densitatea, mișcarea **populației umane** și compoziția ei pe grupe de vârstă, de sexe etc (DEX);

- știință, **obiectul de studiu** al căruia îl reprezintă **populațiile umane**, studiate sub aspectul numărului și al repartizării geografice, structurii după diferite caracteristici demografice și socio-economice, evoluției lor, **precum și al factorilor ce determină schimbările numărului și structurii**, pentru a evidenția regulile după care se produc fenomenele demografice [Trebici, V., Mică Enciclopedie].

Demografia, studiul științific al populației, evidențiază deosebirile spațiale și cauzale care au determinat caracterul relațiilor dintre om și elementele concrete ale cadrului natural, condițiile sociale și economice specifice regiunii respective. Populația în calitate de component și factor modificator al demografiei, prezintă o multitudine de caracteristici, fiind obiect de studiu al disciplinelor: demografie, geografie, sociologie, economie, politică etc. Demografia populației este strâns legată cu sociologia, bazate pe realizări cognitive comune prin oferta reciprocă de material documentar și metode de analiză, în studiul populațiilor umane. Sociologia este știința socialului. Demografia este o știință a realității sociale, prin obiectul său de studiu (al populației) în raport cu celelalte sisteme: natural, social, economic.

Sociologia studiază formele sociale ale activității umane: caracteristicile generale ale comportamentului social, ale relațiilor sociale, grupurilor colectivităților.

2. Evenimente, fenomene, procese demografice specifice modificării populației.

Evenimentul demografic reprezintă unitatea statistică simplă, cazul individual a cărui producere **modifică componența populației** din punctul de vedere al **efectivului și** (sau) **al structurii acesteia**. Evenimentele demografice, fiind cazuri reale individuale, prezintă un interes deosebit, biologic, medical, social, economic. Informațiile statistice ale evenimentelor demografice, se obțin din actele de stare civilă sau din alte sisteme de evidență, obținute prin observări curente.

Evenimentele demografice biologice sunt nașterile și decesele. **Evenimente demografice sociale** sunt căsătoriile, divorțurile, schimbarea domiciliului stabil (migrația) etc.

Fenomenele demografice cuprind modul de viață, muncă și odihnă al omului, modul de organizare a teritoriului în care el trăiește și activează, strâns legat de modul de organizare al comunității, de locul de trai. **Fenomenul demografic** definește masa evenimentelor demografice de același fel, înregistrate într-o anumită perioadă de timp. În funcție de natura evenimentelor demografice înregistrate, **fenomenele demografice** poartă **denumiri specifice**, cum ar fi: **natalitatea** (efectivul născuților-vii), **mortalitatea** (totalitatea deceselor), **nupțialitatea** (totalitatea căsătoriilor), **divorțialitatea** (numărul divorțurilor), **migrație** (efectivul unei populații care și-a schimbat domiciliul) etc. **Fenomenele demografice au caracter de masă**, sunt guvernate de legități statistice (**exprimate cantitativ absolut** - numărul născuților vii, numărul decedaților, într-o anumită perioadă de timp, de regulă un an), iar prin caracterul „aleator” sunt supuse teoriei probabilităților.

În procesul analizei, fenomenele demografice sunt și **relativ exprimate**, prezentând o capacitate sporită de cunoaștere, indicând intensitatea cu care se manifestă fenomenul în rîndul populației studiate (rata natalității, rata mortalității, rata nupțialității etc.). Aceasta face comparabilă aprecierea fenomenului în cadrul a două sau mai multe colectivități.

Procesul demografic definește modificarea (variația) în timp și spațiu a fenomenelor demografice din punct de vedere calitativ sub influența unui ansamblu de factori.

Procesele demografice determină în mod continuu modificarea stării populației sub aspectul efectivului, distribuției și structurii acesteia.

3. Structura forței de muncă: populația activă și inactivă. Structura forței de muncă în economie înglobează, muncitori de toate categoriile și ocupațiile, incluzând și persoanele neangajate și subangajate (subîncărcați, angajați sub capacitatea lor normală).

Țările puțin dezvoltate sunt marcate de subangajare, fenomen rezultat adesea din starea demografică de suprapopulare. **Țările industrializate sunt caracterizate de șomaj**, fapt rezultat din eșecul economic și nu din suprapopulare. **Toate țările** analizează relația dintre forța lor efectivă de muncă și, “dorința de muncă a populației”, adică distribuția muncitorilor pe categorii ocupaționale, considerate adecvate unei țări, dacă aceasta poate să răspundă solicitărilor pentru diversele produse și servicii.

Categoriile socio-profesionale (ocupaționale): - concept utilizat în statistica și demografia unor țări, pe baza combinării caracteristicilor *ocupație* și *situația în profesie*. În constituirea codului categoriilor socio-profesionale s-au reținut diferite criterii de constituire: - Profesia individuală (meserie);

- Sectorul de activitate (agricultură, minerit); - Statutul (salariat, nesalariat);

- **Calificare profesională:** - Poziție ierarhică (medie, superioară, inferioară); - Importanța organizației (număr de salariați); Grupare a unor ocupații relativ omogene în raport cu anumite criterii relevante din punct de vedere sociologic: nivelul de instrucție, tipul de activitate, poziția în cadrul diviziunii sociale a muncii și a structurilor de putere, prestigiu, venit etc. Din cauza progresului tehnologic, modificărilor sociale: dezvoltare inadecvată, pregătire prost direcționată a forței pentru anumite profesii, pot exista surplus sau lipsă de personal sau perioade extinse de șomaj. Dorința populației pentru anumite categorii profesionale nu este atinsă, fiind corectată prin unele măsuri de pregătire sau reconversie profesională, sau migrația pentru muncă.

Populația inactivă sunt cei din afara cercului de forță de muncă: copiii, tinerii adolescentini, persoanele cu dizabilități grave și vârstnicii. **Populație inactivă:** - nu exercită o activitate aducătoare de venituri și în majoritatea cazurilor, se află sub limita de muncă (copii, tineri) sau peste limita de muncă

(bătrâni). Trasarea unei linii între “populația (vârsta) activă” și “populațiile (vârstele) inactive” variază în mod natural de la o cultură la alta și poate rămâne constantă sau poate varia chiar în cadrul unei societăți, depinzând de influențele sociale și de modificările economice. Strategiile de securitate socială depind de evaluarea vârstelor inactive. Valoarea economică a unui muncitor începe să se diminueze începând cu vârsta de 40 – 45 de ani. Pentru acest fapt cele mai multe țări refuză imigranți cu excepția celor care posedă capital.

Populație activă: - populație ce cuprinde persoanele care exercită, obișnuit, o activitate profesională. Se includ numai persoanele cu activitate lucrativă, ci și acelea a căror activitate profesională nu este plătită. Sunt excluse femeile casnice.

Definițiile diferă de la o țară la alta însă se iau în considerare două caracteristici: vârsta de muncă și activitatea prestată, aducătoare de câștig ce constituie sursa de existență a persoanei respective. (Trebici V.)

- (după ONU), populația activă, reprezintă totalul persoanelor ocupate (patroni, persoane care lucrează pe cont propriu, angajați și muncitori, lucrătorii familiari neretribuțiți) și totalul persoanelor aflate în șomaj la data recensământului sau anchetei. Nu se includ studenții, femeile ocupate în exclusivitate cu muncile gospodărești, pensionarii, rentierii și persoanele care se află în întregime în întreținerea altora.

Populația se află într-o strânsă legătură cu alte sisteme, constituind obiect al politicii de dezvoltare social-economică. **Statul poate influența evoluția populației prin intermediul măsurilor de politică demografică.** (Trebici V.)

4. Îmbătrânire demografică a populației este un proces demografic care constă în creșterea proporției populației vârstnice și în scăderea proporției populației tinere; de obicei, proporția populației adulte rămâne vreme îndelungată neschimbată. Este un proces caracteristic tuturor populațiilor din țările dezvoltate, asociat unei anumite faze a tranziției demografice. Pentru descrierea fenomenului se folosesc indici elementari precum: **a) vârsta medie sau vârsta mediană** a unei populații concrete; creșterea valorii acestui semnifică avansarea procesului de îmbătrânire; **b) proporția, în populația totală, a populației în vârstă de 60 ani și peste** sau în vârstă de 65 de ani și peste. Cauzele îmbătrânirii demografice a unei populații de tip închis este scăderea fertilității, având ca rezultat diminuarea ponderii populației tinere și creșterea populației vârstnice. **Îmbătrânirea demografică pe baza scăderii fertilității poartă denumirea de îmbătrânire prin „baza piramidei”;** cea datorată scăderii mortalității și deci creșterii duratei medii de viață se numește îmbătrânire prin „vârful piramidei”. Creșterea importantă a proporției populației vârstnice în populația totală, instalată ca tendință fermă și de lungă durată, cu numeroase implicații în toate segmentele societății [Trebici, V., Mică Encicl p.139]. Principala cauză este tranziția la un nou regim de reproducere a populației, de la regimul tradițional caracterizat prin rate înalte de natalitate și mortalitate, la regimul modern, cu rate scăzute de natalitate și mortalitate. [C. Grigorescu, 1996].

Întrebări recapitulative:

1. Explicați, ce reprezintă demografia populației?
2. Povestiți ce reprezintă evenimente, fenomene, procese demografice specifice modificării populației.
3. Analizați și explicați ce reprezintă structura forței de muncă.

Sarcini de lucru:

1. Studiați structura populației statelor europene.
2. Argumentați de ce Europa se caracterizează printr-o îmbătrânire demografică a populației?
3. Studiați datele anuarelor statistice pentru anii: 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015, privind populația Republicii Moldova și completați tabelul de mai jos:

Anii:	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Numărul total al populației Republicii Moldova						
Nr. total de nașteri						
Nr. total de avorturi						
Nr. total de decese						
Din nr total al populației R. M., copii de 0-16 ani						
Bărbați – 17-62 ani						
Studii superioare						

Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii medii speciale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii liceale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii gimnaziale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii primare						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Fără studii						
Încadrați în muncă						
Bărbați 63 și peste						
Femei – 17-62 ani						
Studii superioare						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii medii speciale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii liceale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii gimnaziale						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Studii primare						
Încadrați în muncă						
Șomeri						
Fără studii						
Încadrați în muncă						
Femei 63 și peste						
Bărbați – 17-62 ani – alcoolici						
Bărbați – 17-62 ani – narcomani						
Bărbați – 17-62 ani – boli venerice						
Bărbați – 17-62 ani – HIV/SIDA						
Bărbați 17-62 ani cu dizabilități fizice						
Bărbați 17-62 ani cu dizabilități mentale						
Bărbați 17-62 ani aflați în cămine și aziluri						
Femei, 17-62 ani – alcoolice						
Femei, 17-62 ani – narcomanie						
Femei, 17-62 ani – boli venerice						
Femei, 17-62 ani, HIV/SIDA						
Femei 17-62 ani cu dizabilități fizice						
Femei 17-62 ani cu dizabilități mentale						
Femei 17-62 ani aflate în cămine și aziluri						
Nr. total al populației R.M. emigrate						
Nr. total al populației immigrate în R. M.						

4. Argumentați factologic, care sunt prognozele demografice ale populației Republicii Moldova în raport cu statele europene.
5. Alcătuiți un rezumat privind politicile demografice ale populației în diferite țări ale lumii.
6. Scrie-ți un eseu cu tema: „Îmbătrânirea demografică a populației”.

Bibliografie:

1. Brown L. coord. Probleme globale ale omenirii. București: Editura Tehnică, 1989-2000-2005;

2. Ianoș I. Sisteme teritoriale. București: Editura Tehnică, 2000;
3. Mesarovic M., Pestel E. Omenirea la răspântie. București Editura politică, 1975;
4. Trebici V. Demografie. București: Ed. Enciclopedică, 1996;
5. Trebici V. Mică Enciclopedie de Demografie. București: Edit. Șt. și Enciclopedică, 1975, p.358-359
6. Vert Constantin. Geografia populației. Teorie și metodologie. Timișoara: Editura Mirton, 2001. p. 158;
7. Базы демографии: Учеб. пособие/ П. И. Косов, А. Б. Берендеева. 2-е изд., М.: ИНФРА, 2010;
8. Основы демографии: Учеб. пособие/ П. И. Косов, А. Б. Берендеева. 2-е изд., М.: ИНФРА, 2010.

Tema 4: Migrația ca proces socio-demografic.

Sumar:

1. Mișcarea naturală a populației.
2. Sisteme demografice închise și deschise.
3. Bilanțul demografic general, natural și migratoriu.

Un sistem al populației este format din mai multe subsisteme (elemente structurale) **și din conexiunile dintre ele**. De exemplu, în funcție sex, populația unui oraș ca sistem demografic este formată din două subsisteme (populația feminină și populația masculină). Acestea, la rândul lor, se pot împărți, în funcție de vîrstă, în alte trei subsisteme: populația tînă, populația adultă și populația vîrstnică. **Orice populație**, fie umană sau animală, constituie o colecție de elemente modificate prin creșteri (nașteri și imigrări) și pierderi (decese și emigrări).

Dinamica populației descrie mișcarea populației și are două componente:

1. Dinamica mecanică – se referă la mișcarea generată de factori economici, sociali, politici – mobilitatea socio-profesională (imigrație și emigrație). Mișcarea migratorie a populației rezultă din deplasările geografice ale populației. Poate fi migrație internațională (migrație externă) și migrație internă. Mișcarea internă se referă la schimbările de domiciliu legal sau nu (flotanți).

Balanța mișcărilor migratorii (externă și internă) constituie **soldul migratoriu** sau sporul (diferența între cei placați și veniți).

2. Dinamica naturală (reproducerea populației)

Reproducerea populației se descrie prin indicatori care măsoară fenomenul de reînnoire permanentă a populației datorită intrării unor generații noi în fiecare an și a ieșirii în medie a unei generații prin deces.

Reproducerea populației prezintă două componente: natalitatea și mortalitatea. În sens restrâns pentru studiul reproducerii populației se mai utilizează indicatorii de fertilitate și nupțialitate.

Acțiunea mișcării migratorii asupra stării de sănătate este în funcție de gradul organizat sau neorganizat de realizare. În primul caz, nu este absolut necesară o implicație negativă asupra fenomenelor mișcării naturale (fertilitate, mortalitate, nupțialitate) sau asupra dinamicii morbidității, iar în al doilea caz se înregistrează o scădere a fertilității și nupțialității însoțită de creșterea ratei divorțialității, a morbidității prin boli infecțioase, parazitare, TBC, boli venerice, boli digestive, respiratorii, a mortalității infantile și generale.

Echilibrul natural poate fi dereglat, în cadrul mediului natural, sub influența climei sau a altor factori (căldură, umiditate, boli, foame, cataclisme, războaie etc.), sau modificat prin introducerea unor modificări la nivelul (genetic) al speciei umane. Efectivul și generațiile ce alcătuiesc o comunitate umană din punct de vedere cantitativ și structural, se află într-un proces continuu de transformare, înregistrând în fiecare an noi generații (prin nașteri), în timp ce cele existente se reduc ca urmare a mortalității.

Procesul acesta permanent de împropățare de regenerare poartă denumirea de mișcare naturală. Dacă numărul populației poate să rămână relativ același o lungă perioadă de timp, datorită mișcării naturale, respectiv natalității și mortalității, în schimb se produce o înlocuire permanentă a unor generații cu altele. Pe lângă condițiile unui echilibru natural există și alți **factori** care pot afecta populațiile umane, cum ar fi:

Fertilitatea, - frecvența nașterilor într-o populație, factor care se distinge de **fecunditate** sau capacitatea populației de a naște copii. **Fertilitatea**: - manifestare efectivă a fecundității, măsurată statistic cu diferiți indicatori: număr de copii născuți de o femeie în erioada fertilă, productivitatea căsătoriilor etc. De obicei fertilitatea este mult inferioară fecundității. (Trebici V);

Fertilitate naturală: fertilitate a cuplurilor care nu folosesc mijloace de limitare a nașterilor, contraceptive sau abortive, avînd un comportament demografic natural sau primitiv. După studiile lui L. Henry rata generală a natalității la o populație care are fertilitate naturală și deci nu practică metode de limitare se ridică la 60 % (Trebici, V).

Fecunditatea: - capacitate fiziologică (a femeii, a cuplului sau a populației) de a naște copii.

S-a apreciat că, dacă toate cuplurile din oricare populație dată s-ar reproduce de la pubertate pînă la data instalării menopauzei (la femei) la o rată aproximativ naturală, atunci populația s-ar putea multiplica de șase ori pentru fiecare **generație**.

Generație: - cohortă specială, cuprinzînd persoanele născute în același interval de timp (de obicei un an); este astfel cohorta celor care au trăit împreună evenimentul de naștere; - descendență a unui grup dintr-un ascendent comun.

Mortalitatea sau frecvența deceselor, ne indică media speranței de vîrstă.

Mortalitate (a populației): - intensitatea sau frecvența evenimentului demografic „deces” în sînul unei populații.

Deces: - încetare definitivă a funcțiilor vitale după trecerea unui timp oarecare de la naștere; - dispariția definitivă a oricăror evidențe a vieții în oricare moment de timp, după nașterea vie (încetarea post-natală a funcțiilor vitale, fără posibilitate de resuscitare).

Supramortalitate: - mortalitate mai ridicată în unele grupe (subpopulații) în raport cu mortalitatea medie sau a altor grupe (subpopulații). Într-o populație umană care nu suferă de înfometare cronică excesivă sau de dezaстре frecvente, dar care trăiește în condiții insalubre de igienă, lipsită terapii eficiente, **media speranței de viață al unui individ** e de 25–30 de ani.

Speranța de viață la naștere: - numărul mediu de ani pe care îi are de trăit un nou născut din cohorta adoptată în tabela de mortalitate, presupunând că ordinea de deces la toate vîrstele va fi aceea exprimată de tabela respectivă de mortalitate.

În limbajul curent se utilizează conceptul de **durată medie de viață**. [(Trebici)]

Ființele umane, decedază și din cauza dezaștrilor naturale (inundații modificări de climat etc.), care apar sub trei condiții: 1. Foametea acută; 2. Epidemii (din surse exterioare); 3. Război sau massacre.

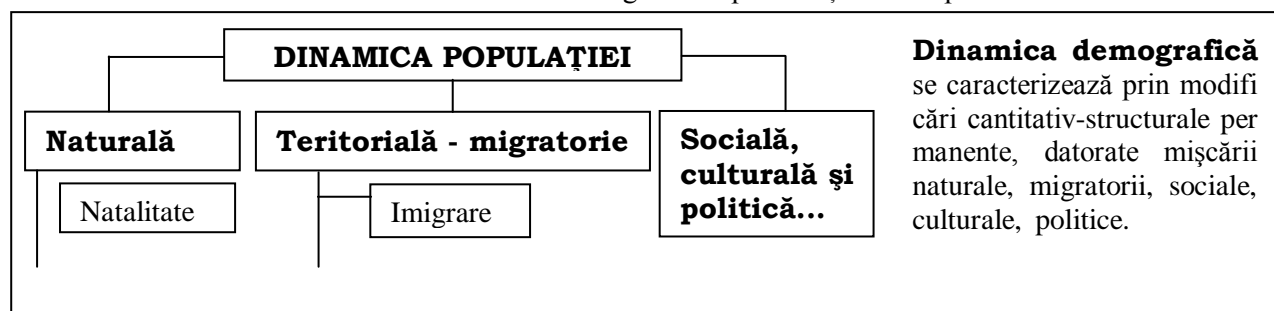
Populațiile sunt caracterizate de variații, în ceea ce privește numărul total și de modificări de structură (în distribuția vîrștelor, nivelului de educație, inteligență, ocupații, caracteristicilor calitative, fizice, indici antropometrici: greutate, înălțime, grupe de sînge, culoare, naționalitate).

Rata (ritm) de creștere a populației: - indicator relativ ce măsoară dinamica populației prin raportarea creșterii (sporului) dintr-o perioadă la numărul populației existent la începutul perioadei.

Rata de creștere naturală: - indicator relativ, care măsoară intensitatea creșterii naturale într-o populație. O creștere bruscă a numărului populației se poate dovedi foarte avantajoasă față de o populație constantă sau aflată în declin.

Rata creșterii populației include **rata variației pe termen scurt și depinde de anumite circumstanțe**: de exemplu, când sunt resurse naționale abundente, ușor de exploatat are loc creșterea populației și invers.

Dinamica demografică se compune din **două mișcări, naturală și migratorie** care la rîndul lor constituie subsisteme ale sistemului demografic ce pot funcționa independent sau în comun.

Populația se află într-o permanentă interacțiune cu mediul, cu celelalte sisteme.

La mod general, deosebim următoarele sisteme: populația, societatea, mediul înconjurător, tehnologia, resursele etc. Relațiile dintre acestea devin numeroase și complexe.

N-M este *bilanțul demografic natural*, reprezentând creșterea (descreșterea) naturală,

I-E este *bilanțul demografic migratoriu* și reprezintă creșterea (descreșterea) migratorie.

Așadar, *mișcarea generală a populației* are drept consecință modificarea numărului, structurii și caracteristicilor demografice ale unei comunități umane.

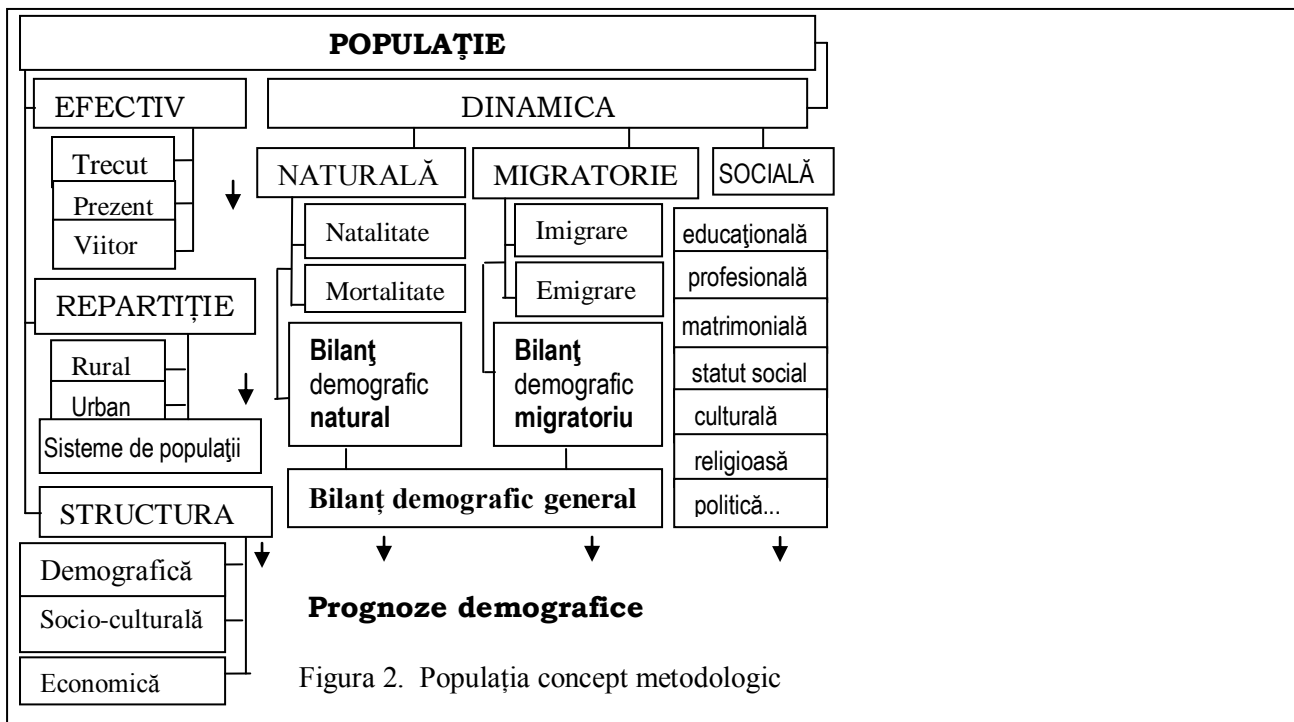

Figura 2. Populația concept metodologic

Structura populației include componentele:

- **Structura demografică a populației:** sex, vîrstă, stare civilă, gospodării, familii;
- **Socio culturală** rasială, etnică, religioasă, națională, lingvistică nivel de instruire;
- **Structura economică** a populației: populație activă, inactivă, profesională.

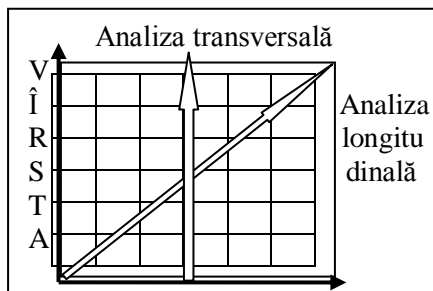

Fig. 3. Analiza demografică longitudinală și transversală

Populația sunt colectivități de populații complexe, care pot fi studiate secvențial, la un moment dat, sub formă de efective, stări sau stocuri ale populației în mod instantaneu, ca o fotografiere a stării de moment (cercetare transversală), **sau prin înregistrarea și analiza evenimentelor** suferite de o anumită populație de-a lungul întregii sale vieți sau a unei etape de timp (cercetare longitudinală), vezi figura 3.

Totalitatea persoanelor care fac parte dintr-o anumită populație (colectivitate) **formează numărul, volumul, dimensiunea sau efectivul populației.**

Evoluția populației are caracteristici diferite sub raport cantitativ și calitativ, în funcție de loc (regiune geografică) și timp (perioadă istorică).

Recensământul populației se obține prin operația statistică de înregistrare și totalizare a persoanelor ce locuiesc un teritoriu la un moment dat.

2. Sisteme demografice închise și deschise.

Populația se află într-un proces continuu de modificare (variație) a efectivului, distribuției și structurii (ca urmare a intrărilor și ieșirilor din sistem), ceea ce impune studierea populației într-o viziune sistemică.

Sistemul este un ansamblu de elemente aflate în conexiune: - **elementele sistemului** sunt obiecte, fenomene sau procese, fiind privite ca părți ale sistemului; - **conexiunile sunt raporturile dintre elementele sistemului** ce se stabilesc în timpul funcționării acestuia; - **interacțiunea este forma de legătură a obiectelor**, influențarea reciprocă dintre elemente.

Funcția sistemului este dată de comportamentul sistemului, în condițiile unei structuri date la un moment dat și în raport cu obiectivele pe care sistemul îl are de îndeplinit.

Obiectivul unui sistem este starea viitoare a sistemului, finalitatea care trebuie atinsă și care motivează comportarea sistemului.

Starea sistemului este variabilă în timp determinată de structura acestuia.

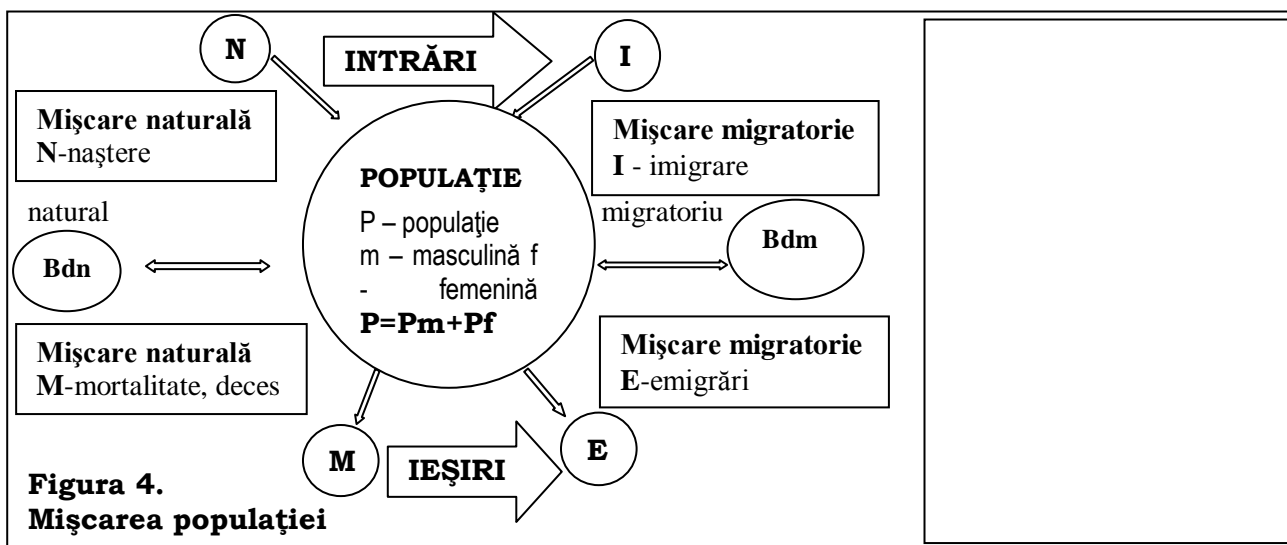

Figura 4. Mișcarea populației

Principalele proprietăți ale sistemelor sunt:

- **integritatea** (întregul este mai mult decât suma părților); - **autostabilizarea** sau autoreglarea (sistemul are tendința de a reveni la starea anterioară);

- **autoorganizarea** (revenirea sistemului la stările sale de echilibru, crearea noilor stări stabile, care să permită înfruntarea schimbărilor și provocărilor mediului); - ierarhizarea (capacitatea unui sistem de a fi în același timp un suprasistem pentru părțile sale și un subsistem în componența altor sisteme).

Fluxul N-M reprezintă structuri de subsisteme de subpopulații, constituite în raport cu caracteristicile demografice: sex, vârstă (tânără, adultă, bătrână), stare civilă, subpopulația feminină fertilă, subpopulația necăsătorită, căsătorită, văduvă etc. Fluxul N-M schimbă stările populației.

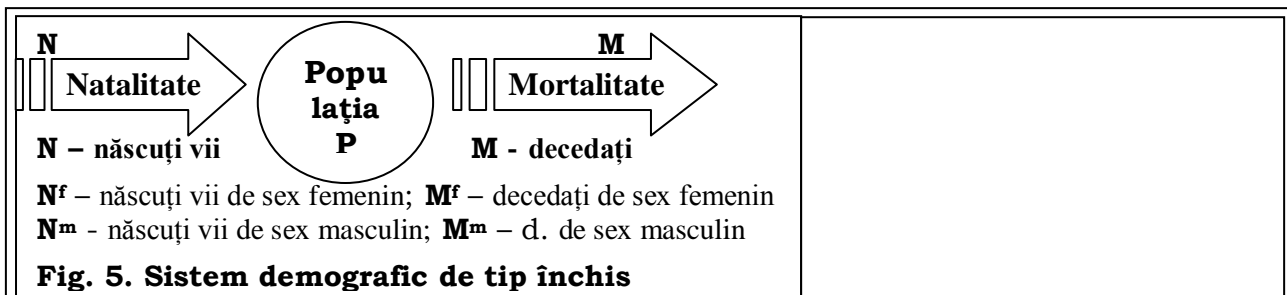

Fig. 5. Sistem demografic de tip închis

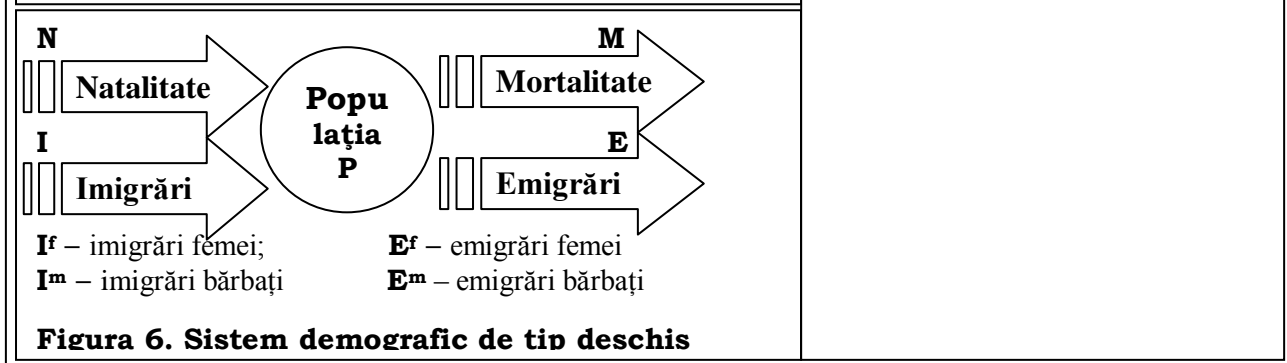

Figura 6. Sistem demografic de tip deschis

3. Bilanțul demografic general, natural și migratoriu.

Populațiile se află într-un proces continuu de **modificare (variație) a efectivului și structurii**, ca urmare a intrărilor și ieșirilor din sistem.

În sistemele demografice închise (populații de tip închis), intrările (nașterile – N) și ieșirile (decesele – M) au loc numai în interiorul sistemului.

Schimbarea (variația sau mișcarea prin nașteri și decese) **a stării sistemului populației** (a efectivului și structurii populației) poartă denumirea **de mișcare naturală a populației**.

La nivel global, dinamica populației este rezultatul bilanțului natural. **Bilanțul natural are două componente: una activă** (natalitatea) **și alta pasivă** (mortalitatea).

Bilanțul natural al populației este diferența dintre numărul nașterilor și cel al deceselor, exprimată în valori relative (0/00), calculată pentru un an sau o perioadă determinată de timp.

În sistemele demografice deschise (populații de tip deschis) **intrările se produc din interiorul sistemului** (prin nașteri (N) **și din exteriorul lui** (prin imigrare (I), **iar ieșirile** au loc prin **emigrare din sistem spre alte sisteme (E) și prin decese (M) populației sistemului** (figura Fig.6). Deci, schimbările efectivului și structurii unei populații deschise se datorează influenței exercitate de cinci factori:

1. creșterea efectivului ei cu numărul nașterilor;
2. creșterea efectivului cu numărul persoanelor imigrate;
3. diminuarea efectivului cu numărul deceselor;
4. diminuarea efectivului cu numărul emigrărilor;
5. îmbătrânirea cu un an a tuturor supraviețuitorilor.

În cazul sistemelor demografice deschise modificarea stării sistemului demografic are loc ca urmare a mișcării naturale și a celei migratorii. **Bilanțul demografic general**, este expresia “feed-back”-ului, caracteristică sistemului demografic deschis.

În sistemele demografice închise (populație de tip închis), procesele ce caracterizează sistemul (intrările și ieșirile) sunt date de nașteri și decese (**Bdn - bilanț demografic natural**).

În sistemele demografice deschise, procesele sistemului vor fi date de:

- **intrări:** nașteri (N) și imigrări (I) - **ieșiri:** decese (D) și emigrări (E).

Populația sistemului demografic deschis este caracterizată printr-un bilanț demografic natural și un bilanț demografic migrator.

Bilanțul demografic general – Bdg cuprinde bilanțul demografic natural + bilanțul demografic migratoriu. **Bdg, poate fi:**

- **pozitiv**, când $N + I > D + E$, numărul populației este în creștere datorită natalității și imigrației;
- **egal cu zero**, când $N + I = D + E$, însemnând că numărul populației este staționar;
- **negativ** când $N + I < D + E$, numărul populației este în scădere, datorită mortalității și emigrației. **Expresia matematică a bilanțului demografic general** este: $Bdg = (N + I) - (D + E)$ sau $Bdg = (n + i) - (d + e)$, unde: N – nașteri; I – imigrări; D – decese; E – emigrări.

Fluxurile sunt date de nașteri și decese, de intrări și de ieșiri care modifică stările populației.

În cazul unui sistem închis, rezultanta fluxurilor de nașteri și a celor de decese duce la schimbarea stării sistemului populației, fenomen ce poartă numele de **mișcare naturală a populației**.

În cazul unui sistem deschis, modificarea stării sistemului are loc ca urmare a mișcării naturale și migratorii (dată de fluxul de imigrări și emigrări).

Natalitatea este **componenta** demografică **activă a bilanțului natural**, foarte importantă în mișcarea naturală a populației. Natalitatea reprezintă frecvența sau intensitatea nașterilor (născuților vii) în sânul unei populații, în decurs de an, raportată la 1000 de locuitori. **Natalitatea** poate fi **controlată** la nivel **de familie** și **de stat**, înregistrând diverse variații la nivel de regiuni, țări sau mondial.

Factorii care influențează natalitatea/ fertilitatea sunt:

Factorii economici: - nivelul general de dezvoltare economică, condițiile de viață și de supraviețuire ale populației. Cu cât statul este mai dezvoltat cu atât fertilitatea este mai scăzută;

- dorința de a avea mai multe bunuri materiale, cheltuielile mari pentru îngrijirea și educația copiilor, dimensiunea mai redusă a locuinței urbane, grija pentru sănătatea mamei sunt cauze ale scăderii fertilității.

Factorii politici (politice demografice). Indiferent de natura lor, mijloacele posibile de utilizat sunt:

- a. mijloace economic financiare sau fiscale; c. mijloace medico-sanitate;
- b. mijloace juridic-administrative; d. mijloace culturale, educaționale sau propagandistice.

Politica antinatalistă, de limitare a nașterilor din considerente economice (exemplu, China, începând cu anul 1950). Politică de sterilizare a populației (perioada fascismului), din considerente politice;

Politica pronatalistă, de încurajare a nașterilor, de creștere a numărului de locuitori;

Politica fals pronatalistă, exprimată prin permiterea întreruperii sarcinilor la cererea femeilor sau și a bărbaților. Politică sexului liber, creșterea în masă a avorturilor adolescente, duce la infertilitatea tinerilor; **Politica neutră** – de neimplicare a statului în evoluția natalității.

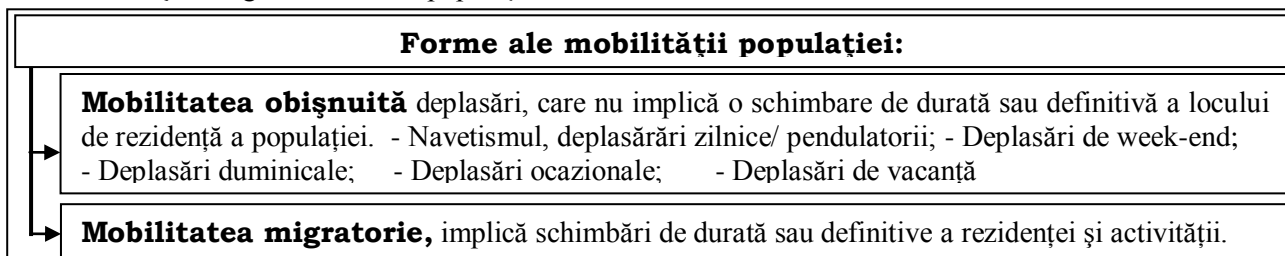
Factorii socio-culturali: a. **Statutul femeii în societate**, este dependent de gradul de dezvoltare economică a societății. În statele subdezvoltate, ignoranța și anumite mentalități reduc rolul femeii doar la creșterea și îngrijirea copiilor. În statele dezvoltate, nivelul înalt de școlarizare, independența financiară, participarea la viața economică, au ca efect o natalitate scăzută.

b. **Religia**, influență pronatalistă de-a lungul istoriei. Cu cât gradul de adeziune religioasă este mai mare, cu atât fertilitatea este mai ridicată (religia ortodoxă, islamul). În societatea modernă, influența religiei este slabă, nașterile nefiind influențate de practica religioasă.

c. **Climatul psihologic general**, poate duce la instalarea unui optimism sau pesimism demografic.

d. **Vârsta populației** este un factor biologic important, deoarece la procesul reproducerii participă direct tinerii și adulții. Fertilitatea și natalitatea este mai mare în rândul populațiilor tinere și adulte și scăzută în populația de vârstă înaintată.

Mobilitatea populației reprezintă o componentă importantă a dinamicii populației, sporul migratoriu fiind complementar sporului natural. **Mișcarea naturală** împreună cu mișcarea migratorie formează mișcarea generală a unei populații.

Migrația ca fenomen demografic constituie componenta mișcării (dinamicii) generale a populației, manifestându-se în populațiile considerate ca **sisteme deschise**. În cadrul acestor categorii de populație intrările sunt asigurate de nașteri și imigrări, iar ieșirile de decese și emigrări. Prin urmare, **din diferența dintre natalitate și mortalitate rezultă bilanțul demografic natural**, care determină creșterea naturală a populației, iar **diferența dintre imigrări și emigrări pune în evidență creșterea migratorie**.

Migrația nu mai are caracter dual, biologic și social, pe care l-au avut nașterea și decesul, ea **este în totalitate un eveniment social**. Vârsta este singura caracteristică a cărei variație se poate stabili riguros. Unele caracteristici pot rămâne neschimbate în decursul vieții unei persoane (grupa sanguină, tabloul dermatoglic, unele caractere genetice), altele se schimbă cu vârsta, (ocupația, starea civilă, sănătatea, dezvoltarea intelectuală, etc.), altele au o incidență accidentală, indiferent de vârstă.

Întrebări recapitulative:

1. Ce reprezintă un sistem al populației?
2. Numiți elementele structurale specifice sistemului populației.
3. Ce numim sistem natural al populației?
4. Sub influența căror factori ai mediului natural poate fi dereglat echilibrul sistemului natural al populației?

5. Numiți factorii sociali și cauzele mobilității populației umane.
6. Explicați, prin ce se deosebește fertilitatea de fecunditate?
7. Desfășurați definiția: generația reprezintă o cohortă specială,...
8. Prin ce se deosebesc noțiunile demografice: mortalitate, deces, supramortalitate?
9. Ce reprezintă speranța de viață la naștere?
10. Numiți variațiile caracteristice populației.
11. Prin ce se caracterizează dinamica demografică a populației?
12. Numiți principalele caracteristici ce definesc populația
13. Care este ecuația mișcării generale a populației?
14. Numiți funcția și principalele proprietăți ale sistemelor demografice.
15. Explicați cum are loc modificarea stării sistemului, ca urmare a mișcării naturale și migratorii (dată de fluxul de imigrări și emigrări) în sistemele populațiilor.

Meditație:

1. Completați tabelul 1. de mai jos:

	Tabelul 1. Componentele structurii populației	
	Ce reprezintă?	descriere
	Structura demografică a populației	
	Structura culturală	
	Structura economică	
	Analiza demografică transversală	
	Analiza demografică longitudinală	

2. Completați tabelul 2 de mai jos

Tabelul 2. Bilanțul demografic. Descriere		
general	natural	migratoriu
Caracterizați bilanțul demografic în sistemele închise		
Caracterizați bilanțul demografic în sistemele deschise		
Descrieți deosebirea acestor bilanțului demografice		

3. Completați tabelul de mai jos:

Tabelul 3. Descrieți comparând sistemele demografice deschise cu cele închise							
Țări cu sisteme demografice deschise				Țări cu sisteme demografice închise			
Țări	Politici	Avantaje pentru sistemul economic al țărilor	Dezavantaje pentru sistemul economic al țărilor	Țări	Politici	Avantaje pentru sistemul economic al țărilor	Dezavantaje pentru sistemul economic al țărilor
		Avantaje pentru cetățenii țărilor respective	Dezavantaje pentru cetățenii țărilor respective			Avantaje pentru cetățenii țărilor respective	Dezavantaje pentru cetățenii țărilor respective
		Avantaje pentru copiii și familiile cetățenilor țărilor respective	Dezavantaje pentru copiii și familiile cetățenilor țărilor respective			Avantaje pentru copiii și familiile cetățenilor țărilor respective	Dezavantaje pentru copiii și familiile cetățenilor țărilor respective

4. Argumentați, pentru care sisteme demografice vă pronunțați. De ce?
5. Scrie-ți câte un eseu, închipuindu-vă că sunteți cetățeni ai unui sistem demografic: a. închis; b. deschis. Cu ce avantaje și probleme vă veți confrunta?
6. Alcătuiți după memorie tabelul: Formele de mobilitate a populației. Analizați-le în parte.

Bibliografie:

1. Ienea Adrian. Elemente de demografie și sănătate publică. Editura: ETNA, 2015., p. 104;
2. Mihăescu Constanța. Populație și ocupare. Trecut. Present. Viitor. București: Ed. Economica, 2015., p. 320;
3. Popper Karl R. Logica cercetării. Editura: Științifică și Enciclopedică, 1981., p. 458;
4. Rotariu Traian. Demografie și sociologia populației. Structuri și procese demografice. Iași: Editura Polirom, 2009., p. 313;
5. Sora Virgil, Mihăescu Constanța, Colibabă Dana, Grădinaru Giani, Danciu Aniela. Analiză statistico-demografică. Teorie și aplicații. București: Editura: Economică, 2015., p. 344.